

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย “การวิจารณ์ศิลปะ : รอยต่อระหว่าง
วัฒนธรรมสื่อสิ่งพิมพ์กับสื่ออินเทอร์เน็ต”

โดย อัญชลี ชัยวรพร และคณะ

มีนาคม 2557

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย “การวิจารณ์ศิลปะ : รอยต่อระหว่าง วัฒนธรรมสื่อสิ่งพิมพ์กับสื่ออินเทอร์เน็ต”

คณะทำงาน

คุณอัญชลี ชัยวรพร
ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร. เจตนา นาควัชระ
อาจารย์วันทนี ศิริพัฒนานันทกุล
คุณกมลวรรณ บุญโพธิ์แก้ว
อาจารย์ภัทร ด่านอุตรา
คุณไอยเรศ บุญฤทธิ์
คุณสุทธิพงศ์ นกุลเอื้ออารุง
คุณอรพินท์ คำสอน
คุณกรรณิการ์ ถนอมปัญญารักษ์

สังกัด

นักวิจารณ์อิสระ
มหาวิทยาลัยศิลปากร
มหาวิทยาลัยศิลปากร
นักศึกษาปริญญาเอก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
นักวิจัยอิสระ
นักศึกษาปริญญาเอก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
นักศึกษาปริญญาโท มหาวิทยาลัยเกริก
นักวิจัยอิสระ
นักวิจัยอิสระ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

รายการผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์

บทคัดย่อ

Abstract

- เล่มที่ 1 บทสังเคราะห์ผลการวิจัย
- เล่มที่ 2 ผลการวิจัยสาขาวรรณศิลป์
- เล่มที่ 3 ผลการวิจัยสาขาทัศนศิลป์
- เล่มที่ 4 ผลการวิจัยสาขาภาพยนตร์
- เล่มที่ 5 ผลการวิจัยสาขาศิลปะการแสดง
- เล่มที่ 6 ผลการวิจัยสาขาสังคีตศิลป์

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ : RDG55H0008

ชื่อโครงการ : “การวิจารณ์ศิลปะ : รอยต่อระหว่างวัฒนธรรมสื่อสิ่งพิมพ์กับสื่ออินเทอร์เน็ต”

ชื่อนักวิจัย : นางสาวอัญชลี ชัยวรพร

E-mail Address : ancac4241@gmail.com

ระยะเวลาโครงการ : 15 กันยายน 2555 – 14 มีนาคม 2557

โครงการวิจัย “การวิจารณ์ศิลปะ : รอยต่อระหว่างวัฒนธรรมสื่อสิ่งพิมพ์กับสื่ออินเทอร์เน็ต” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์และความเชื่อมต่อของการวิจารณ์ระหว่างสื่อสิ่งพิมพ์กับสื่ออินเทอร์เน็ต ลักษณะเชิงสร้างสรรค์ของการวิจารณ์ รวมทั้งปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับศิลปะซึ่งกระตุ้นหรือบั่นทอนการวิจารณ์ในศิลปะ 5 สาขา อันได้แก่ ทัศนศิลป์ ศิลปะการละคร วรรณศิลป์ สังคีตศิลป์ และภาพยนตร์ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลจากสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออินเทอร์เน็ต ทั้งในและต่างประเทศ การสัมภาษณ์ผู้รู้ การสร้างกิจกรรมที่เกี่ยวข้องและที่กระตุ้นให้เกิดการวิจารณ์ รวมทั้งการเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดโดยองค์กรภายนอก

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า การเชื่อมโยงกิจกรรมการวิจารณ์บนสื่อสิ่งพิมพ์กับสื่ออินเทอร์เน็ตมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับการเคลื่อนไหวในการวิจารณ์ของศิลปะแต่ละสาขา ในสาขาวรรณศิลป์และสังคีตศิลป์แทบไม่มีการเชื่อมโยงกันเลย ในขณะที่สาขาทัศนศิลป์และศิลปะการละคร การเชื่อมต่อนักจะปรากฏในทางเดียว โดยที่นักวิจารณ์บนสื่อสิ่งพิมพ์ใช้พื้นที่อินเทอร์เน็ตเป็นที่เก็บงานวิจารณ์ของตนในลักษณะของจดหมายเหตุ (archive) ในขณะที่สาขาภาพยนตร์นั้นมีการเชื่อมโยงกันมากที่สุด คือเป็นไปทั้งสองทาง

สำหรับการเขียนวิจารณ์ที่มีลักษณะสร้างสรรค์นั้น มักจะปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์มากกว่าสื่ออินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นพื้นที่ที่สนับสนุนให้เกิดนวัตกรรมในด้านของรูปแบบการแสดงออกมากกว่าเนื้อหา นอกจากนี้ปรากฏการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมล้วนส่งผลต่อการเขียนการวิจารณ์ค่อนข้างมาก โดยเฉพาะในสื่ออินเทอร์เน็ต

คำสำคัญ: การวิจารณ์บนสื่อสิ่งพิมพ์ การวิจารณ์บนสื่ออินเทอร์เน็ต ทัศนศิลป์ ศิลปะการละคร วรรณศิลป์ สังคีตศิลป์ ภาพยนตร์

Abstract

Project Code : RDG55H0008
Project Title : Criticism : An Encounter between Print Culture and Internet Culture
Investigator: ANCHALEE CHAIWORAPORN
E-mail Address : ancac4241@smail.com
Project Duration : 15 September 2555 – 14 March 2557

This research project, “Criticism: An Encounter between Print Culture and Internet Culture”, explores the relationship and connectivity between print and internet criticism in five areas, namely visual arts, theatre, literature, Thai classical music and cinema. It also tries to identify the creative characteristics of both media of criticism, as well as various factors that impact on criticism in those five areas. The methodologies include content analysis from both local and international sources, interviews, and the conduct of, and participation in, related activities.

The result of the study shows that print and internet criticisms in the five areas are connected in very different ways, depending on the nature and development in those individual areas. There is minimal connection in the fields of literature and Thai classical music. In theatre and visual arts, the connection is mainly one-sided, whereby critics in print media occasionally cross over to the internet or use its space as an archive for their writings. Film critics, on the other hand, invariably publish in both print and internet. However, greater creative ideas are found more in print than in online criticism. In many cases, innovative modes of expression often take precedence over content. Last but not least, contemporary criticism is inspired by the dynamism in the political, economic and social arenas, and this phenomenon is especially discernible in internet criticism.

Keyword: print criticism, internet criticism, visual arts, theatre, literature, Thai classical music, cinema

โครงการวิจัย

เรื่อง “การวิจารณ์ศิลปะ : รอยต่อระหว่างวัฒนธรรมสื่อสิ่งพิมพ์กับสื่ออินเทอร์เน็ต”

รายงานผลการวิจัย เล่ม 1

บทสังเคราะห์

(15 ก.ย. 2555 – 14 มี.ค. 2557)

อัญชลี ชัยวรพร

(หัวหน้าโครงการ)

ได้รับการสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

รายงานสรุปการดำเนินงานของโครงการวิจัยฯในรอบ 18 เดือน

บทสังเคราะห์ผลการวิจัย
(15 กันยายน 2555 – 14 มีนาคม 2557)

โครงการวิจัย “การวิจารณ์ศิลปะ: รอยต่อระหว่างวัฒนธรรมสื่อสิ่งพิมพ์กับสื่ออินเทอร์เน็ต”

อัญชลี ชัยวรพร
(หัวหน้าโครงการวิจัยฯ)

โครงการวิจัย “การวิจารณ์ศิลปะ : รอยต่อระหว่างวัฒนธรรมสื่อสิ่งพิมพ์กับสื่ออินเทอร์เน็ต” เป็นการทำงานช่วงที่ 2 ซึ่งได้เปลี่ยนชื่อจากโครงการวิจัย “การวิจารณ์ศิลปะ : รอยต่อระหว่างวัฒนธรรมลายลักษณ์กับวัฒนธรรมเสมือนจริง” หลังจากที่ได้มีการปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างนักวิจัยกับที่ปรึกษาโครงการ และได้ปรับแก้โน้ตค้นบางประการให้ชัดเจนขึ้น พร้อมปรับวัตถุประสงค์ใหม่ให้กระชับขึ้นกว่าเดิม ดังนี้

1. ศึกษาความสัมพันธ์และความเชื่อมต่อของการวิจารณ์ในสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออินเทอร์เน็ต
2. ศึกษาลักษณะเชิงสร้างสรรค์ของการวิจารณ์ในสื่ออินเทอร์เน็ต
3. ศึกษาปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องเนื่องกับศิลปะซึ่งกระตุ้นให้เกิดการวิจารณ์ในสื่ออินเทอร์เน็ต

ในการศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งการวิจัยออกเป็น 5 สาขา ได้แก่ วรรณศิลป์ ทศนศิลป์ ศิลปะการละคร ภาพยนตร์ และสัจจิตศิลป์ โดยผู้วิจัยแต่ละสาขาได้สืบค้นและวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งที่อยู่ในสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออินเทอร์เน็ต สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง เข้าร่วมเสวนาวิชาการและร่วมกันจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมการวิจารณ์ โดยคณะผู้วิจัยเข้ามาประชุมทุกเดือนเพื่อติดตามความคืบหน้าและแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นต่าง ๆ ในการปรับกระบวนการค้นให้ทันสมัย และเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางศิลปะที่นำไปสู่การวิจารณ์ นอกจากนี้ทางโครงการยังได้จัดทำเว็บไซต์ชื่อว่า www.thaicritic.com และแฟนเพจ www.facebook.com/thaicritic เพื่อเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลของโครงการ และได้จัดกิจกรรมหลายอย่างเพื่อให้ความรู้และเปิดพื้นที่ให้คนภายนอกเข้ามาร่วมกับโครงการด้วย

ขณะนี้โครงการฯ ได้ดำเนินงานมาจนถึงช่วงสิ้นสุดระยะเวลา 18 เดือน ผ่านการระดมสมองอภิปราย ถกเถียงทางความคิดในหลาย ๆ มิติ สามารถสังเคราะห์มโนทัศน์ในเรื่องต่าง ๆ ร่วมกันสรุปได้ดังนี้

1. นิยามคำศัพท์

รอยต่อ คือ ช่วงเวลา หรือพื้นที่ หรือ กิจกรรม หรือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่บ่งชี้ให้เห็นถึงการดำรงอยู่ร่วมกัน การเชื่อมโยง หรือปฏิสัมพันธ์ของสื่อสิ่งพิมพ์กับสื่ออินเทอร์เน็ต

วัฒนธรรมสื่อสิ่งพิมพ์ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งของวัฒนธรรมลายลักษณ์ คือ กระบวนการบันทึกหรือถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตความรู้ ความรู้สึก ความคิดเห็น ตลอดจนความคิดเชิงวิจารณ์ รวมถึงการสังเคราะห์องค์ความรู้ โดยมีการเผยแพร่ด้วยสิ่งพิมพ์ต่างๆไปสู่สาธารณชน เช่น หนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ จุลสารฯลฯ วัฒนธรรมสื่อสิ่งพิมพ์มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับวิวัฒนาการของเทคโนโลยีการพิมพ์และพฤติกรรมทางสังคมที่เกี่ยวกับการอ่านและการเขียน

วัฒนธรรมมุขปาฐะ คือ กระบวนการบันทึกหรือถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตความรู้ ความรู้สึก ความคิดเห็น ตลอดจนความคิดเชิงวิจารณ์ไปจนถึงการสังเคราะห์ความคิดต่างๆโดยการพูด

วัฒนธรรมอินเทอร์เน็ต คือกระบวนการสื่อสาร ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารหรือแสดงความคิดเห็นผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต วัฒนธรรมนี้ส่วนหนึ่งเป็นวัฒนธรรมเปิด โดยที่มิได้จำกัดว่าการส่งและการรับสารอยู่ในขอบเขตของการสื่อสารระหว่างบุคคลต่อบุคคลเท่านั้น นอกจากนี้ การส่งและรับสารเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ซึ่งในแง่หนึ่งถือว่ามีผลทางบวก แต่ในอีกแง่หนึ่งการขาดโอกาสในการครุ่นคิดพินิจนึก อาจเป็นที่มาของความตื้นเขินในทางความคิดและการใช้ภาษาที่ขาดความประณีต

การวิจารณ์มุขปาฐะ คือการวิจารณ์ที่เกิดขึ้นโดยการพูดซึ่งอาจจะปรากฏในโลกจริงหรือในโลกเสมือนจริง (เช่นผ่านคลิปวิดีโอหรือคลิปเสียง) ก็ได้

การวิจารณ์ลายลักษณ์ คือการวิจารณ์ที่เกิดขึ้นผ่านตัวอักษรซึ่งอาจจะปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์หรือในสื่ออินเทอร์เน็ตก็ได้

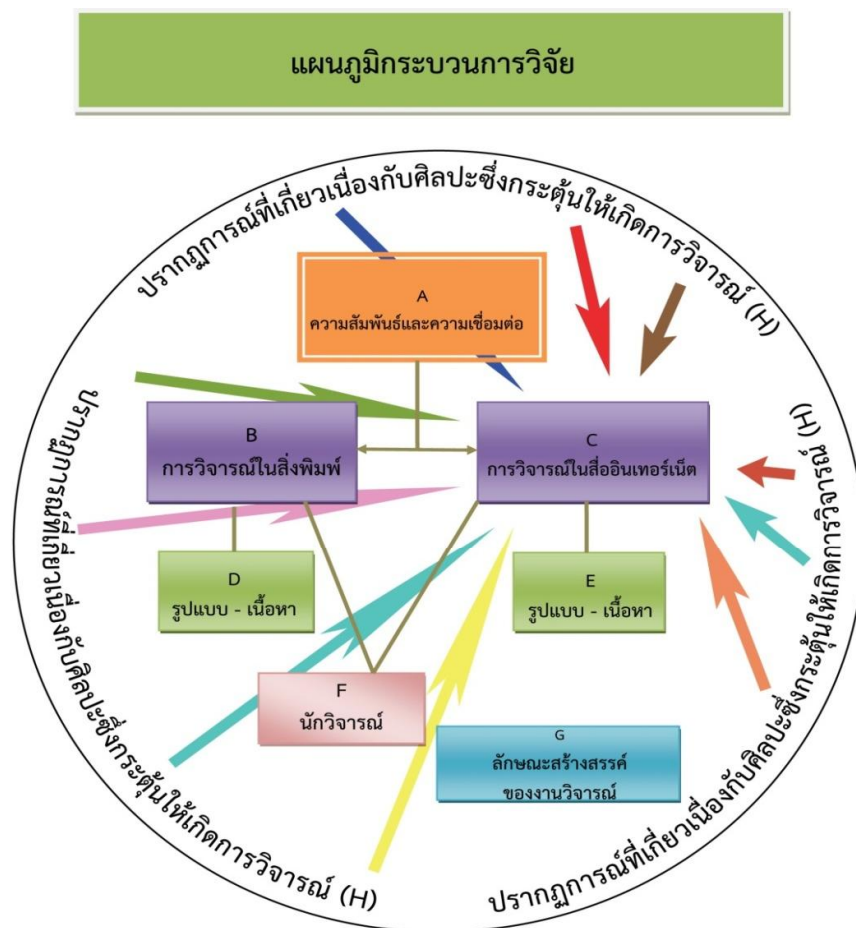
การวิจารณ์เชิงสร้างสรรค์ คือ การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับงานศิลปะ บริบทของศิลปกรรม และ / หรือปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความเข้าใจในความหมายและความสำคัญในคุณค่าของตัวงาน ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะกับชีวิตและสังคม ในลักษณะที่เอื้อให้การวิจารณ์ทำหน้าที่สร้างปัญญาความคิดและปลูกสัญชาตญาณใฝ่ดีทั้งในระดับบุคคลและในระดับสาธารณะ

ปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับศิลปะซึ่งกระตุ้นให้เกิดการวิจารณ์ หมายถึง ปรากฏการณ์ทางศิลปะ และ / หรือ ปรากฏการณ์ทางสังคมที่กระตุ้นให้วงการศิลปะหรือมหาชนทั่วไปออกมาแสดงความคิดเห็นหรือการรวมตัวกัน หรือริเริ่มขบวนการที่มุ่งก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางศิลปะหรือทางสังคม โดยที่การสะท้อนทัศนะวิจารณ์ทำหน้าที่เป็นกลไกหลัก ปรากฏการณ์ดังกล่าวอาจส่งผลเชิงสร้างสรรค์ หรือไม่สร้างสรรค์ก็ได้

ข้อสังเกต : แม้ว่าจะมีการนิยามคำศัพท์เพื่อใช้ร่วมกัน แต่ในบางสาขามีความจำเป็นที่จะต้องขยายความหมายนิยามคำศัพท์บางคำให้ชัดเจนกว่าเดิม อาทิ คำว่า “การวิจารณ์” ในสาขาภาพยนตร์นั้น ได้แบ่งนิยามความหมายให้แตกต่างออกไป ระหว่างคำว่า บทแนะนำ (review) บทวิจารณ์ภาพยนตร์ (criticism) และข้อเขียนเชิงวิชาการ (academic writing) ซึ่งผู้วิจัยจำเป็นจะต้องยึดความหมายที่เกิดจากจากทฤษฎีทางภาพยนตร์มาประกอบในการศึกษาครั้งนี้

2. แผนภูมิกระบวนการวิจัย

ทางโครงการได้สร้างแผนภูมิกระบวนการวิจัย โดยนำกรอบการสร้างมาจากวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อของโครงการดังนี้

3. การบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ

3.1 วัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาความสัมพันธ์และความเชื่อมต่อของการวิจารณ์ในสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออินเทอร์เน็ต

ถ้าดูจากแผนภูมิข้างต้น การวิจัยเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ข้อนี้เป็นการศึกษาบทวิจารณ์ในสื่อสิ่งพิมพ์ (B) และสื่ออินเทอร์เน็ต (C) โดยพิจารณาทั้งรูปแบบในการนำเสนอและเนื้อหาของบทวิจารณ์ (D + E) เมื่อได้ภาพรวมการวิจารณ์ของสื่อแต่ละประเภทแล้ว จะนำภาพรวมนั้นมาศึกษาหาความสัมพันธ์และความเชื่อมต่อของสื่อทั้งสอง (A) ซึ่งลักษณะความสัมพันธ์และความเชื่อมต่ออาจมีหลายมิติขึ้นอยู่กับธรรมชาติของแต่ละสาขา บางสาขาอาจจะเป็นความสัมพันธ์ทางเดียว หรือเป็นความสัมพันธ์สองทาง หรืออาจจะมีหลายทิศทางอย่างไร้ขอบเขต ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้วิจารณ์ (F) ของแต่ละสาขานั้น

ผลจากการศึกษาในเรื่องนี้ได้ข้อสรุปดังนี้

3.1.1 รูปแบบสื่อที่ใช้ในการวิจัย ได้ครอบคลุมหลากหลายประเภท เพียงแต่ว่าอาจจะมีได้มีการศึกษาครบทุกประเภทในทุกสาขา แต่สามารถสรุปรูปแบบสื่อที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้ดังต่อไปนี้

สื่อสิ่งพิมพ์ ครอบคลุมตั้งแต่หนังสือพิมพ์รายวัน นิตยสารทั่วไป นิตยสารเฉพาะทาง วารสารวิชาการ และหนังสือเล่ม โดยในส่วนของหนังสือเล่มจะศึกษาในฐานะปัจจัยสนับสนุนและตัวชี้วัดความแข็งแกร่งของการวิจารณ์ ไม่ได้ลงลึกในส่วนของการวิเคราะห์เนื้อหา

สื่ออินเทอร์เน็ต ครอบคลุมตั้งแต่เว็บไซต์ บล็อก เฟซบุ๊ก ยูทูบ และอินสตาแกรม

3.1.2 สภาพการวิจารณ์สื่อสิ่งพิมพ์ ผลการวิจัยพบว่าการวิจารณ์ในสื่อสิ่งพิมพ์ของแต่ละสาขาอยู่ในสภาวะขาดแคลนและตื่นตัวแตกต่างกันสรุปได้ดังนี้

สาขาสังคมศาสตร์ เป็นสาขาที่มีการวิจารณ์อยู่ในสภาวะขาดแคลนมากที่สุด แม้ว่าผู้วิจัยจะย้อนไปศึกษาเอกสารสื่อสิ่งพิมพ์ทางดนตรีไทยจำนวนถึง 650 ชิ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 เป็นต้นมา พบบทความที่มีนัยยะทางการวิจารณ์ในสื่อสิ่งพิมพ์น้อยมากหรือแทบจะเรียกได้ว่าไม่มีเลยในช่วงพ.ศ. 2523 – 2530 ส่วนใหญ่เป็นการให้ภาพในเชิงบริบททางสังคมและความสามารถของศิลปินมากกว่า บทวิจารณ์ดนตรีไทยเริ่มปรากฏให้เห็นมากขึ้นตั้งแต่ช่วงหลังปี 2531 จนถึงปัจจุบัน อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการก้าวเข้ามาของคนดนตรีไทยสู่สถาบันการศึกษา ทำให้มีการผลิตตำราและบทความทางวิชาการจำนวนมาก เนื้อหาในบทความต่าง ๆ จึงมีความหลากหลาย ซึ่งรวมไปถึงทฤษฎีทางวิจารณ์แต่ยังคงเน้นไปที่การวิจารณ์ดนตรีในเชิงบริบทหรือทฤษฎี โดยเฉพาะทฤษฎีโพสต์โมเดิร์น ทฤษฎีโครงสร้าง เป็นต้น อย่างไรก็ตามแม้จะมีปัจจัยสนับสนุนจากสถาบันการศึกษา วารสารทางวิชาการก็อยู่ในสภาวะไม่คงที่ทั้งการปิดฉบับเก่าและการเปิดฉบับใหม่อยู่ตลอดเวลา

สาขาศิลปะการละคร การวิจารณ์ในสื่อสิ่งพิมพ์อยู่ในสภาวะขาดแคลนเช่นกัน จากเดิมที่เคยมีจำนวนถึง 5 ฉบับ แต่ในช่วง 18 เดือนที่ผ่านมาเหลือเพียง 3 ฉบับ เป็นภาษาไทยฉบับเดียว และภาษาอังกฤษ 2 ฉบับ โดยฉบับที่หายไปเกิดจากการเปลี่ยนนโยบายของสื่อสิ่งพิมพ์กับความสนใจ

ของผู้เขียนเปลี่ยนไป สาขาศิลปะการละครพบนิยสารใหม่อีกฉบับที่นำเสนอเนื้อหาทางศิลปะการละคร แต่ส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะการรายงานข่าวสารทั่วไปหรือการแสดงความรู้สึกมากกว่าทฤษฎีวิจารณ์อย่างแท้จริง

สาขาทัศนศิลป์ พบว่าการวิจารณ์ในสื่อสิ่งพิมพ์ซึ่งเคยลดน้อยลงในช่วงก่อนหน้านี้ ได้กลับมาฟื้นตัวอีกครั้ง อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของการจัดกิจกรรมหลังจากปัญหาเศรษฐกิจและน้ำท่วม อย่างไรก็ตามแม้ว่าปริมาณการจัดงานจะมีมากขึ้น แต่บทวิจารณ์ส่วนใหญ่ยังขาดความหลากหลายในแง่ของรูปแบบและเนื้อหา กล่าวคือ ถ้าเป็นบทวิจารณ์ในหนังสือพิมพ์รายวัน พื้นที่ส่วนใหญ่จะเปิดให้กับข่าวศิลปะและบทปริทรรศน์ (review) ขณะที่นิยสารศิลปะโดยตรงเอง กลับพบว่ามี การนำเสนอบทวิจารณ์น้อยกว่าแหล่งอื่น นอกจากนี้ยังพบกับปัญหาเรื่องพื้นที่วิจารณ์ถูกผูกขาดโดยนักวิจารณ์อาชีพไม่กี่คน

สาขาวรรณศิลป์ พบว่าการวิจารณ์วรรณกรรมประสบปัญหาลดลงทั้งในจำนวนสื่อสิ่งพิมพ์ พื้นที่ ความถี่และคุณภาพของบทวิจารณ์ สื่อสิ่งพิมพ์ส่วนใหญ่เน้นการนำเสนอบทแนะนำมากกว่าการวิเคราะห์เชิงลึก บทวิจารณ์คุณภาพปรากฏให้เห็นอยู่บ้างในนิยสารเฉพาะทางวรรณกรรม และวารสารทางวิชาการ ซึ่งเริ่มกลับมาเปิดตัวใหม่หรือนำเสนอบทวิจารณ์วรรณกรรมมากขึ้นในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา นิยสารเฉพาะทางอย่างไร้เตอร์ได้ช่วยสร้างสรรคงานวิจารณ์เชิงคุณภาพสูงทั้งในเรื่องรูปแบบและเนื้อหา ขณะที่วารสารวิชาการก็นำเสนอทั้งบทความวิชาการและบทวิจารณ์มากขึ้น แม้จะมีข้อบกพร่องอยู่บ้างในเชิงอ้างอิงทฤษฎีจากตะวันตกมากเกินไป แต่ก็ช่วยพัฒนาการวิจารณ์อยู่บ้างไม่มากนักน้อย แต่สิ่งที่เป็นปัญหาหลักในการวิจารณ์วรรณกรรม คือ การลดจำนวนลงของนักวิจารณ์วรรณกรรม และการขาดรุ่นต่อจากนักวิจารณ์ที่มาจากแวดวงวิชาการจนปัจจุบันนักเขียนต้องมาเป็นนักวิจารณ์เอง

สาขาภาพยนตร์ เนื่องจากการสำรวจครั้งแรก สาขาภาพยนตร์จึงไม่มีข้อมูลเปรียบเทียบว่าการวิจารณ์ลดลงในสื่อสิ่งพิมพ์หรือไม่ แต่จากการรวบรวมข้อมูลในช่วง 18 เดือนที่ผ่านมา พบว่าการวิจารณ์ภาพยนตร์เป็นจำนวนมาก แทบจะปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ทุกฉบับ ทั้งหนังสือพิมพ์และนิยสารเฉพาะด้าน อาทิ นิยสารธรรมะ นิยสารอาหาร เป็นต้น ยังไม่รวมไปถึงนิยสารภาพยนตร์โดยตรง เพราะภาพยนตร์เป็นงานที่สามารถจัดได้ว่าเป็นศิลปะหรือบันเทิง จึงมักจะถูกรวบรวมไว้ในสื่อสิ่งพิมพ์เกือบทุกฉบับ แต่ในเรื่องคุณภาพของบทวิจารณ์นั้นจะต้องพิจารณาเป็นเฉพาะกรณีไป

3.1.3 การวิจารณ์ในสื่ออินเทอร์เน็ต ทุกสาขามีการใช้พื้นที่อินเทอร์เน็ตในการวิจารณ์อย่างเต็มที่และเพิ่มขึ้นในช่วง 18 เดือนที่ผ่านมา แต่แตกต่างกันไปตามรูปแบบของสื่ออินเทอร์เน็ต ทั้งนี้ปริมาณที่เพิ่มขึ้นของการวิจารณ์บนสื่ออินเทอร์เน็ตไม่ได้มีความสัมพันธ์กับการขาดแคลนหรือความมั่งคั่งของการวิจารณ์บนสื่อสิ่งพิมพ์ กล่าวคือถ้าบทวิจารณ์บนสื่อสิ่งพิมพ์น้อย ก็มิได้หมายความว่า จะมีเพิ่มขึ้นในสื่ออินเทอร์เน็ตเพราะปัญหาพื้นที่ในสื่อสิ่งพิมพ์อย่างที่เราได้กล่าวถึง ปริมาณการเขียนบนสื่ออินเทอร์เน็ตจะมากหรือน้อยต่างขึ้นอยู่กับปัจจัยอันแตกต่างกันไปในแต่ละสาขา ในการศึกษาครั้งนี้พบว่าสาขาที่มีรูปแบบการวิจารณ์บนอินเทอร์เน็ตจำกัดที่สุด ได้แก่ สาขาวรรณศิลป์ ซึ่งจะพบได้เฉพาะบนพื้นที่บล็อกเป็นส่วนใหญ่ และบล็อกเกอร์มักจะใช้พื้นที่นี้เสมือนสมุดบันทึกประจำวันหรือไดอารี่

ส่วนเว็บไซต์นั้นพบเห็นได้เฉพาะในเว็บไซต์ดี ซึ่งเป็นศูนย์รวมวรรณกรรมออนไลน์ที่ใหญ่ที่สุด แต่กลับไม่พบการใช้พื้นที่เฟชบุ๊กเหมือนสาขาอื่น ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่าผู้ใช้เฟชบุ๊กเพื่อการวิจารณ์ส่วนใหญ่จำเป็นต้องเป็นที่รู้จักในสังคมหรือมีแฟนคลับ ดังจะเห็นได้จากการใช้เฟชบุ๊กของ ดร. ทศนัย เศรษฐเสรี ของสาขาทัศนศิลป์ เฟชบุ๊กของพงศ์พันธ์ ประกาศศิริลักษณ์ ของศิลปะการละคร และชญาณิน เตียงพิทยา กร ในสาขาภาพยนตร์ หรือเกิดจากการรวมตัวกันเป็นชุมชนเล็ก ๆ เช่น กลุ่ม “เสวนาดนตรีไทย” ของสาขาสังกัดศิลป์ หรือกลุ่มปิดต่าง ๆ ของสาขาทัศนศิลป์ ศิลปะการละคร และสังกัดศิลป์ แต่ธรรมชาติของคนที่ชอบอ่านหนังสือจะมีความเป็นส่วนตัวสูง รวบรวมกลุ่มที่ชัดเจนที่สุดคือเว็บไซต์ดีดี การขาดแคลนการรวมกลุ่มของสาขาวรรณศิลป์นั้น เป็นการตอกย้ำถึงการขาดแคลนนักวิจารณ์หรือผู้วิจารณ์วรรณกรรมในปัจจุบัน กล่าวคือ ไม่มีใครโดดเด่นจนมีแฟนคลับ หรือไม่มีจำนวนมากพอที่จะเป็นชมรมคนอ่านหนังสือ

สาขาอื่นมีการใช้พื้นที่เฟชบุ๊กเพื่อการวิจารณ์มากกว่ารูปแบบสื่ออินเทอร์เน็ตอื่น ๆ โดยสามารถแบ่งประเภทของเฟชบุ๊กเป็นเฟชบุ๊กส่วนตัว แฟนเพจ และกลุ่มปิด สาขาที่ใช้แฟนเพจเพื่อการวิจารณ์เป็นจำนวนมากที่สุด คือ สาขาภาพยนตร์ ลักษณะการใช้จะเป็นการเปิดหน้าเสรีให้ทุกคนได้เห็น เพียงแต่ว่าเมื่อไปกดปุ่มไลค์ ก็จะมีลักษณะเหมือนแฟนคลับติดตามศิลปินหรือดารา โดยเจ้าของแฟนเพจจะเป็นผู้นำเสนอข่าวสารของตนเพียงฝ่ายเดียว สมาชิกจะเป็นผู้ติดตามโดยไม่จำเป็นต้องแบ่งปันข่าวสารของตนออกไปด้วย ซึ่งแฟนเพจที่ตั้งขึ้นโดยผู้วิจารณ์ในสาขาภาพยนตร์นั้น บางครั้งก็มีได้เป็นนักวิจารณ์หรือผู้วิจารณ์ที่มีชื่อเสียง แต่เป็นกลุ่มก้อนอิสระต่าง ๆ เช่น Sense On Film, Talk About Horror หรือ วิจารณ์ภาพยนตร์ นอกเหนือไปจากแฟนเพจของกลุ่มนักวิจารณ์หรือนักเขียนโดยตรง

สาขาศิลปะการละคร ทัศนศิลป์และสังกัดศิลป์ มีการใช้เฟชบุ๊กเพื่อการวิจารณ์ในลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ แฟนเพจเป็นพื้นที่ของนักวิจารณ์โดยตรง หรือกลุ่มสมัครเล่นที่เคยมีประสบการณ์การแสดงหรือทำละครเวทีมาก่อน สาขาทัศนศิลป์พบได้ในเฟชบุ๊กส่วนตัวของกลุ่มอาจารย์ที่สอนและวิจารณ์ศิลปะ สาขาสังกัดศิลป์มักจะเป็นแฟนเพจของศิลปินดนตรีที่สร้างโดยกลุ่มแฟนคลับ นอกจากนี้ยังพบว่ามีการใช้กลุ่มปิดที่สมาชิกจะต้องขออนุญาตเข้าร่วมกับผู้บริหารกลุ่มคล้ายกันในสาขาทัศนศิลป์ แสดงให้เห็นว่าการวิจารณ์ยังมีจำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มคนที่รู้จักกันหรือมีความคุ้นเคยกันก่อน ถ้าเป็นคนที่ไม่รู้จักกัน ก็ยากที่จะแสดงทรรศนะวิจารณ์ได้โดยตรง หรือจะกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า การวิจารณ์บนเฟชบุ๊กแท้ที่จริงแล้วคือการโอนย้ายฐานจากวัฒนธรรมมุขปาฐะมาผสมผสานกับวัฒนธรรมลายลักษณ์มาไว้บนพื้นที่ออนไลน์นั่นเอง จึงเป็นเหตุผลให้ยังคงใช้ภาษาอย่างไม่เป็นทางการค่อนข้างมาก สาขาที่มีการใช้คำหยาบคายมากที่สุดเห็นจะเป็นภาพยนตร์ เพราะส่วนใหญ่เป็นผู้ใช้อายุน้อยที่ก้าวเข้าสู่วิชาชีพอย่างรวดเร็ว สาขาที่มีการใช้คำไม่เป็นทางการผสมกับภาษาวิชาการด้วย ได้แก่ สาขาสังกัดศิลป์ แสดงให้เห็นว่าผู้แสดงความความคิดเห็นส่วนหนึ่งอาจจะเป็นศิลปินดนตรีที่อยู่ตามสถาบันการศึกษาต่าง ๆ จึงระมัดระวังในการใช้ภาษาเป็นกรณีพิเศษ

3.1.4 ปัจจัยที่กล่าวมาแล้วข้างต้นส่งผลโดยตรงต่อความสัมพันธ์และการเชื่อมต่อของการวิจารณ์ในสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออินเทอร์เน็ตทั้งสิ้น เพียงแต่มีความแตกต่างกันไปในแต่ละสาขา

สาขาวรรณศิลป์แทบจะไม่มีการเชื่อมต่อระหว่างสื่อสิ่งพิมพ์กับสื่ออินเทอร์เน็ตเลย งานวรรณกรรมอาจจะได้รับการหยิบยกขึ้นมาวิจารณ์ในบล็อกแก๊งค์ แต่ผู้วิจารณ์ในบล็อกแก๊งค์ก็ไม่เคยก้าวออกจากบล็อกของตนไปสู่การเขียนอาชีพ เหมือนอย่างภาพยนตร์ หรือกลุ่มนักบล็อกในต่างประเทศ ขณะที่กลุ่มนักวิจารณ์สื่อสิ่งพิมพ์ก็ไม่ให้ความสนใจที่จะวิจารณ์งานวรรณกรรมออนไลน์ ส่วนหนึ่งเพราะเป็นงานคนละประเภทกัน งานวรรณกรรมออนไลน์มักจะเป็นเรื่องบันเทิงที่อ่านง่าย แต่งานที่อยู่ในความสนใจของนักวิจารณ์สื่อสิ่งพิมพ์มักจะเป็นงานวรรณกรรมสร้างสรรค์ ดังนั้นคนกลุ่มนี้จึงไม่ให้ความสำคัญกับงานกลุ่มออนไลน์นัก ประกอบกับกลุ่มนักวิจารณ์บนสื่อสิ่งพิมพ์ส่วนใหญ่ ไม่ค่อยให้ความสนใจกับการใช้อินเทอร์เน็ตมากไปกว่าการสื่อสารหรือการค้นข้อมูล ดังนั้นการที่จะใช้เวลาอยู่กับอินเทอร์เน็ตเพื่อเสพงานวรรณกรรมออนไลน์อาจเป็นเรื่องยาก วรรณกรรมสิ่งพิมพ์กับวรรณกรรมออนไลน์จึงเหมือนเจาะคนอ่านและนักวิจารณ์ที่มีพฤติกรรมการอ่านและการใช้ชีวิตต่างกันด้วย จึงเป็นไปได้ยากที่จะเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน

แต่การเชื่อมต่อของกลุ่มผู้เขียนวิจารณ์ภาพยนตร์เต็มไปด้วยความยืดหยุ่นและรอบทิศทาง ในช่วงระยะแรกของโครงการที่ 4 นี้ การใช้สื่ออินเทอร์เน็ตเพื่อการวิจารณ์มักจะได้ในกลุ่มนักวิจารณ์รุ่นใหม่ ขณะที่นักวิจารณ์อาวุโสที่เติบโตมาจากสื่อสิ่งพิมพ์ ไม่ให้ความสำคัญกับอินเทอร์เน็ตมากไปกว่าการเก็บงานเก่า แต่ปัจจุบัน กลุ่มนี้กลับเริ่มใช้เฟซบุ๊กในการเขียนงานวิจารณ์ไม่แตกต่างจากนักวิจารณ์รุ่นใหม่ กล่าวคือ ใช้พื้นที่เฟซบุ๊กเมื่อต้องการวิจารณ์งานที่ไม่ได้ตีพิมพ์ในสิ่งพิมพ์หรือเขียนสั้น ๆ ก่อนจะขยายเป็นบทความขนาดยาวบนนิตยสารเป็นต้น

การเชื่อมต่อของสาขาภาพยนตร์ยังปรากฏให้เห็นในการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตหลายประเภทในเวลาเดียวกัน กล่าวคือ ข้ามไปข้ามมาระหว่างเว็บไซต์ บล็อกและเฟซบุ๊ก ในช่วง 18 เดือนของการวิจัย พบว่ามีบล็อกเกอร์จำนวนมากที่ทั้งบล็อก แล้วหันไปใช้พื้นที่เฟซบุ๊กแทน แต่ก็ยังมีอีกกลุ่มหนึ่งที่เติบโตมาจากเฟซบุ๊กจนมีชื่อเสียงแล้วค่อยเปิดบล็อก บล็อกเกอร์ส่วนหนึ่งก็ได้รับการว่าจ้างให้ไปเขียนลงในเว็บไซต์อื่นเป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า ภาพยนตร์เป็นสาขาที่มีพลวัตรในการใช้สื่อสูงมาก จนไม่สามารถบอกได้ว่าจะไปในทางใดทางหนึ่งโดยเฉพาะ แต่มีทิศการเชื่อมนั้นเป็นไปรอบทิศทาง จะเกิดขึ้นเมื่อไรก็ได้ ซึ่งเป็นที่น่าสนใจว่าหากมีสื่อรูปแบบใหม่เข้ามา โดยเฉพาะกลุ่มสมาร์ตโฟน การวิจารณ์ภาพยนตร์จะเปลี่ยนรูปแบบไปอย่างไร

ส่วนสาขาศิลปะการละครนั้น มิติการเชื่อมต่อของพื้นที่การวิจารณ์ไม่แตกต่างจากการวิจัยก่อนหน้านี้ กล่าวคือ การเชื่อมต่อปรากฏจากฟากสื่อสิ่งพิมพ์มาฟากอินเทอร์เน็ต ส่วนใหญ่เป็นผลมาจากความพยายามของนักเขียนในการสร้างพื้นที่ส่วนตัว ซึ่งในช่วง 18 เดือนที่ผ่านมาไม่ค่อยมีการเก็บรวบรวมงานมากนัก อีกส่วนหนึ่งมาจากการเก็บบทวิจารณ์ของเจ้าของสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการขายหลังจากให้อ่านฟรีระยะหนึ่ง ส่วนกลุ่มที่เขียนวิจารณ์บนพื้นที่อินเทอร์เน็ตเป็นหลัก ยังไม่ปรากฏว่ามี การเชื่อมต่อมาฟากสื่อสิ่งพิมพ์ อาจมองได้ว่าตัวผู้เขียนไม่มีความพยายามเอง เนื่องจากเกิดความพึงพอใจในการใช้พื้นที่อินเทอร์เน็ตหรือไม่มีพื้นที่เปิดโอกาสให้

เช่นเดียวกับสาขาทัศนศิลป์ที่การเชื่อมต่อจะเป็นไปในลักษณะการนำบทวิจารณ์จากสื่อสิ่งพิมพ์มาเผยแพร่ซ้ำในสื่อออนไลน์ และยังไม่มีการส่งต่อจากกลุ่มอินเทอร์เน็ตไปสื่อสิ่งพิมพ์

อย่างเป็นรูปธรรม แต่อย่างไรก็ตาม ร่องรอยของความเป็นไปได้ที่จะเกิดการวิจารณ์บนสื่อออนไลน์มากขึ้น เกิดจากการเข้ามาของนักวิจารณ์อาชีพและสมัครเล่นในสื่อออนไลน์อย่างบล็อกและหน้าวอลล์ของเฟซบุ๊ก โดยอาจารย์เจตนา นาควัชระ ถนอม ชากักดี นวภู แซ่ตั้ง และศุภชัย อารีรุ่งเรือง

ในสาขาสังคีตศิลป์นั้น ยังมีได้เห็นการเชื่อมต่อระหว่างการวิจารณ์ในสื่อสิ่งพิมพ์กับสื่ออินเทอร์เน็ตอย่างชัดเจน การวิจารณ์ดนตรีไทยแต่เดิมนั้นเป็นวัฒนธรรมมุขปาฐะที่ถ่ายทอดกันระหว่างครูกับลูกศิษย์หรือไม่ก็ผ่านรูปแบบของการประชันในการแสดงเท่านั้น แม้เมื่อเกิดการวิจารณ์บนสื่ออินเทอร์เน็ต ก็เป็นเพียงการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมการวิจารณ์รูปแบบเดิม คือการวิจารณ์มุขปาฐะกับการวิจารณ์ลายลักษณ์มาไว้ด้วยกันผ่านสื่อออนไลน์ กลายเป็นการวิจารณ์มุขปาฐะออนไลน์ ซึ่งยังมีข้อจำกัดอยู่ทั้งในเชิงความรู้ของผู้วิจารณ์และคุณภาพของความคิดเห็นที่นำเสนอ

หรืออาจจะกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่ามีเพียงสาขาภาพยนตร์เท่านั้นที่มีการเชื่อมกันในรอยต่อของการวิจารณ์ระหว่างสื่อสิ่งพิมพ์กับสื่ออินเทอร์เน็ต แต่สาขาอื่นคงได้เพียงลักษณะทางเดียวคือเก็บงานเก่าที่มีได้เชื่อมโยงกัน แต่เป็นไปในลักษณะต่างคนต่างอยู่ หรือถ้าจะมีการเชื่อมต่อบ้าง ก็มักจะเป็นรายบุคคล อาทิ งานของ ศ. เจตนา นาควัชระ ที่ให้ความสำคัญทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออินเทอร์เน็ตเท่าเทียมกัน ซึ่งความจริงข้อนี้เป็นหนึ่งในโจทย์สำคัญที่ผู้วิจัยในแต่ละสาขาจะหาทางแก้ไขในโครงการภาคที่5

3.1.5 การเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ของสื่อสิ่งพิมพ์และอินเทอร์เน็ตยังปรากฏ ในส่วนของการใช้เป็นพื้นที่ข่าวสารและให้ความรู้ในศิลปะแขนงนั้น ๆ จนบางครั้งนำไปสู่การดำรงอยู่ของผู้สร้างงานศิลปะในบางสาขา มิใช่เพียงการวิจารณ์เท่านั้น สาขาวรรณศิลป์พบว่ากลุ่มองค์กรหรือสำนักพิมพ์อิสระได้ใช้พื้นที่อินเทอร์เน็ตในการติดต่อหรือเสนอข่าวสารทางแวดวงวรรณกรรม อาทิ การรวมตัวของสำนักพิมพ์เล็ก ๆ ในการคัดค้านการขึ้นค่าวางหนังสือของบริษัทจัดจำหน่ายอย่างซีเอ็ดและนายอินทร์ และการจำหน่ายหนังสือตามยอดความต้องการของผู้อ่าน(print-on-demand)

การฟังฟังเฟซบุ๊กโดยกลุ่มอิสระยิ่งเห็นได้ชัดในการจัดการแสดงของกลุ่มละครเวทีขนาดเล็กจนธุรกิจสามารถอยู่รอดได้ กลุ่มนี้จะใช้เฟซบุ๊กเพื่อการประชาสัมพันธ์หรือการขายบัตรเป็นหลัก จนไม่ให้ความสำคัญกับสื่ออื่นเลย แต่ในแง่เพื่อให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์ทางด้านศิลปะการแสดง ทั้งที่เป็นการเขียนขึ้นมาใหม่หรือสืบค้นได้ทางอินเทอร์เน็ตนั้น ยังพบเห็นไม่มากนัก ยกเว้นในส่วนของคุณลปวิดิทัศน์ในระบบยูทูปของกลุ่มต่างๆทั้งในและต่างประเทศ

สาขาทัศนศิลป์พบว่า การเชื่อมต่อระหว่างสื่อทั้งสองในการให้ความรู้แทบจะไม่ได้แยกขาดจากกัน รอยต่อระหว่างวัฒนธรรมสื่อสิ่งพิมพ์กับสื่ออินเทอร์เน็ตจึงมีลักษณะที่เหลื่อมซ้อนกัน ไม่อาจชี้เส้นแบ่งได้ชัดเจน มีลักษณะฟังฟังกันมากกว่า ความรู้ต่าง ๆ ที่ปรากฏในรูปของบทความ บทปริทรรศน์ หรือหนังสือเกี่ยวกับปรัชญา สุนทรียศาสตร์ รวมไปถึงศิลปะร่วมสมัย ก็สามารถหาได้จากเว็บไซต์ต่าง ๆ หลายแห่งทั้งในและต่างประเทศ อาทิ www.getty.edu หรือ www.openculture.com รวมไปถึงเว็บบล็อกของครูศิลปะทั้งในระดับมัธยมศึกษาและระดับมหาวิทยาลัย นอกจากนี้การโพสต์ให้ความรู้บนหน้าเฟซบุ๊กของอาจารย์ตามสถาบันการศึกษาก็ถือว่าเป็นการปันความรู้บนอินเทอร์เน็ตแบบหนึ่งเช่นเดียวกัน

สื่ออินเทอร์เน็ตกลายเป็นช่องทางสำคัญในการเชื่อมต่อกับความรู้จากโลกแห่งความจริงของสาขาสังคมศาสตร์ มาสู่สังคมที่กว้างใหญ่มากขึ้น ดังจะเห็นได้จากช่องดนตรีในยูทูบ แฟนเพจเผยแพร่ความรู้ทางดนตรีไทยและแนะนำศิลปิน บล็อกเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการของดนตรีไทย (ผ่านบล็อก gotoknow.org) รวมไปถึงสถานีวิทยออนไลน์โดยเฉพาะ ซึ่งบางเว็บไซต์ได้แสดงนิสัยของผู้ผลิตที่มีความรู้ทางดนตรีระดับครูหรือเป็นศิลปินสำคัญ จนจัดได้ว่าสื่ออินเทอร์เน็ตช่วยขยายองค์ความรู้ที่แต่เดิมอาจจะจำกัดอยู่ในสำนักหรือสถาบันการศึกษาเท่านั้นออกไปสู่สาธารณชนมากขึ้น

3.1.6 ลักษณะอีกประการหนึ่งของการเชื่อมต่อในการวิจารณ์ระหว่างสื่อสิ่งพิมพ์กับสื่ออินเทอร์เน็ตก็คือการเป็นหोजดหมายเหตุออนไลน์ นักวิจารณ์ส่วนหนึ่งใช้พื้นที่สื่ออินเทอร์เน็ตเป็นที่เก็บงานเก่าที่ได้รับการตีพิมพ์ไปแล้วในสื่อสิ่งพิมพ์ ส่วนใหญ่จะเป็นนักวิจารณ์ที่มีชื่อเสียง เพื่อให้กลุ่มแฟนหรือคนรุ่นหลังได้ติดตาม พบได้ในกลุ่มนักวิจารณ์ภาพยนตร์รุ่นอาวุโสที่ก้าวขึ้นมาจากสื่อสิ่งพิมพ์ นักวิจารณ์สาขาทัศนศิลป์ที่มาจากสถาบันการศึกษา รวมทั้งนักวิจารณ์จากกลุ่มละคร

3.1.7 การเพิ่มขึ้นของปริมาณหรือเนื้อที่การวิจารณ์ในสื่อสิ่งพิมพ์มิได้เป็นหลักประกันในความรุ่งเรืองของการวิจารณ์เสมอไป สาขาวรรณศิลป์พบว่า การลดลงของนักวิจารณ์วรรณกรรมและคุณภาพในการวิจารณ์เป็นปัญหาสำคัญมากกว่า นักวิจารณ์ในปัจจุบันขาดความกล้าไม่เหมือนยุคก่อนหน้านี้ ขณะที่สาขาทัศนศิลป์ก็เห็นพ้องต้องกันในเรื่อง “คุณภาพของเนื้อหาในการวิจารณ์” จากเฉพาะในกลุ่มนักวิจารณ์สมัครเล่นที่ไม่ได้ศึกษาศิลปะโดยตรง สาขาภาพยนตร์ได้ยกตัวอย่างที่คล้ายคลึงกันว่าบทวิจารณ์ในนิตยสารภาพยนตร์ที่มีเนื้อที่กว่า 2 หน้าเต็ม แต่ส่วนใหญ่ยังยึดติดกับการเล่าเนื้อเรื่อง เช่นเดียวกับวารสารวิชาการของคณะนิเทศศาสตร์ที่มีเนื้อที่กว่า 10 หน้าก็ยังคงใช้เวลาไปกับการนำเสนอที่ยึดติดรูปแบบการวิจัย นอกจากนี้พื้นที่การวิจารณ์ภาพยนตร์ในนิตยสารบันเทิงหรือไลฟ์สไตล์ส่วนหนึ่งถูกลดความสำคัญลงเพียงพื้นที่ทางวัฒนธรรมรวม ไม่แตกต่างจากข่าวภาพยนตร์ทั่วไป มิใช่ความงามและพลังทางปัญญาที่ได้มาจากการวิจารณ์

3.1.8 ขนาดของงานศิลปะส่งผลต่อการใช้สื่อเพื่อการวิจารณ์ในบางสาขา สาขาศิลปะการละครพบว่างานละครเวทีขนาดใหญ่แทบจะไม่มีผู้วิจารณ์บนหน้าอินเทอร์เน็ต ยกเว้นก็เพียงสื่อกระแสหลักอย่างหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษสองฉบับและนักวิจารณ์พงศ์พันธ์์ ประภาศิริลักษณ์ ซึ่งอาวุโสกว่าและมีกำลังทรัพย์พอที่จะสนับสนุนค่าชมได้มากกว่านักวิจารณ์เฟซบุ๊กคนอื่นที่อายุน้อย นักวิจารณ์กลุ่มหลังนี้จึงให้ความสนใจงานของคณะละครอิสระหรือขนาดเล็กเป็นหลัก การวิจารณ์ของสื่อสิ่งพิมพ์ในสาขาทัศนศิลป์ ก็มักจะให้ความสำคัญกับนิทรรศการขนาดใหญ่ที่ได้รับเงินทุนสนับสนุนจากภาครัฐ นิทรรศการที่สอดคล้องกับปรากฏการณ์ที่บุคคลทั่วไปสนใจและนิทรรศการที่แกลเลอรีหรือศิลปินมีสายสัมพันธ์กับนักวิจารณ์ ขณะที่งานนิทรรศการขนาดเล็กไม่ค่อยมีใครให้ความสนใจมากนัก ขณะที่ปัจจัยในเรื่องขนาดของงานศิลปะไม่ส่งผลต่อการวิจารณ์ในสาขาภาพยนตร์ ภาพยนตร์กระแสหลักหรือภาพยนตร์อิสระที่มีงบจำกัดต่างก็ได้รับความสนใจในการวิจารณ์เท่า ๆ กัน ขึ้นอยู่กับการเลือกของผู้เขียนมากกว่า แต่เท่าที่ผ่านมางานภาพยนตร์อันเป็นที่สนใจของผู้วิจารณ์บนอินเทอร์เน็ตมักจะเป็นงานของคนรุ่นใหม่ มีการศึกษา เป็นคนเมือง ไม่ใช่งานที่เจาะกลุ่มต่างจังหวัดในประเทศไทย¹ ถ้าขนาดของ

1 ตลาดภาพยนตร์ในประเทศไทยแบ่งเป็นกลุ่มคนเมืองที่มีการศึกษาในกรุงเทพและหัวเมืองใหญ่ มักจะใช้อินเทอร์เน็ต

งานศิลปะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษา อาจมีความจำเป็นที่จะนำมาแก้ปัญหาให้ถูกจุดมากขึ้น เพื่อสร้างแนวทางแก้ไขและส่งเสริมการวิจารณ์ในกลุ่มที่ยังขาดแคลนได้มากขึ้น (โดยเฉพาะในภาคที่ 5 ที่เน้นการสร้างเครือข่ายการวิจารณ์) อาทิ การสนับสนุนให้นักวิจารณ์กลุ่มเฟซบุ๊กได้มีโอกาสชมละครเวทีขนาดใหญ่เพื่อนำไปสู่การวิจารณ์ หรือการเลือกใช้พื้นที่ทางเลือกรายการอินเทอร์เน็ตสำหรับงานทัศนศิลป์ขนาดเล็ก เพื่อสร้างความหลากหลายให้เกิดขึ้นในการวิจารณ์ หรือนักวิจารณ์รุ่นใหม่ที่เน้นการวิจารณ์งานนิทรรศการขนาดเล็กก็ได้

3.1.9 พื้นที่กลางยังคงเป็นสิ่งจำเป็น แม้ว่าอินเทอร์เน็ตสามารถใช้เป็นสื่อทางเลือกในการเข้าถึงผู้ชมหรือผู้อ่านเฉพาะกลุ่มได้อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะพื้นที่กลางเชิงคุณภาพ พื้นที่กลางนี้ไม่จำเป็นจะต้องเป็นสื่อสิ่งพิมพ์เพียงอย่างเดียว แต่อาจจะเป็นสื่ออินเทอร์เน็ตก็ได้ อาทิ ห้องละครเวทีในเว็บพันทิปหรือเว็บไซต์ที่ติดยอดเข้าชมระดับต้น ๆ ของไทย เพราะมีผลในแง่การดึงดูดคนรุ่นใหม่ที่มีพฤติกรรมผูกติดกับสื่ออินเทอร์เน็ตมากกว่าสื่อสิ่งพิมพ์ แต่เท่าที่ผ่านมามีห้องที่ถูกนำไปใช้ในฐานสร้างกลุ่มแฟนคลับมากกว่า (รายละเอียดในหัวข้อ 3.3) ซึ่งการหาพื้นที่กลางที่มีคุณภาพน่าจะเป็นประเด็นศึกษาสำคัญในการดำเนินงานโครงการภาคต่อไป

3.1.10 การยอมรับผู้วิจารณ์ทางสื่ออินเทอร์เน็ตในฐานะพลังทางปัญญาของสังคม แม้ว่าองค์กรสื่อทั่วโลกต่างยอมรับถึงความตกต่ำของการรายงานวารสารศาสตร์ในสื่อประเพณีหรือสื่อบแบบเก่า ดังจะเห็นได้จากการปิดตัวของนิตยสารชื่อดังหลายแห่งในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็น Asiaweek หรือ Newsweek รวมทั้งผลการวิจัยของมหาวิทยาลัยคาร์ดิฟฟ์ที่อังกฤษก็พบว่า ปัจจุบันหนังสือพิมพ์ในอังกฤษเริ่มนำเสนอเนื้อหาจากสำนักข่าวหรือประชาสัมพันธ์ถึงร้อยละ 60 มากกว่าเนื้อหาเชิงวิเคราะห์ (Nick James, 2008) เพราะหนังสือพิมพ์จำเป็นต้องลดจำนวนผู้สื่อข่าวเพื่อประหยัดงบประมาณ ยังไม่รวมถึงการปลดหัวหน้านักวิจารณ์จากนิตยสาร Variety ในสาขาภาพยนตร์เมื่อบริษัทต้นสังกัดประสบปัญหาเศรษฐกิจ

แต่การยอมรับนักวิจารณ์ทางสื่ออินเทอร์เน็ตในประเทศไทยยังมีข้อจำกัดอยู่ ดังจะเห็นได้จากสมาชิกชมรมวิจารณ์ศิลปะการแสดงของสาขาศิลปะการละครไม่มีผู้เขียนจากสื่ออินเทอร์เน็ตเลย ทั้งที่ผู้เป็นสมาชิกหลายคนก็ไม่ได้เขียนงานวิจารณ์ละครอีกต่อไป รวมทั้งประสบการณ์โดยตรงของผู้วิจัยสาขาภาพยนตร์ในฐานะนักวิจารณ์ที่ถูกตัดรายชื่อออกจากการตัดสินรางวัลภาพยนตร์แห่งหนึ่งในประเทศไทย เพียงเพราะเป็นที่รู้จักในประเทศไทยในนามของเว็บไซต์ไทยซีเนม่าเท่านั้น แม้ว่าการวิจารณ์บนสื่ออินเทอร์เน็ตหลาย ๆ แห่งยังมีข้อบกพร่องในเรื่องความจริงจังของผู้เขียน ความเป็นทางการและไม่เป็นทางการในการเขียนและการใช้ภาษา แต่จากการวิจัยของโครงการที่ผ่านมา ก็พบว่า มีงานวิจารณ์ที่สร้างสรรค์และมีคุณค่ามากมาย เพียงแต่ว่าสังคมกระแสหลักยังไม่ให้การยอมรับและสนับสนุนนักวิจารณ์ในกลุ่มนี้อย่างเต็มที่ ในภาคที่ 5 ของโครงการ น่าจะตระหนักในข้อนี้และส่งเสริมพลังทางปัญญาของผู้วิจารณ์กลุ่มนี้ทั้งในการพัฒนาคุณภาพและการเปิดกว้างของสังคมต่อนักวิจารณ์ในกลุ่มนี้

3.2 วัตถุประสงค์ที่ 2 ศึกษาเชิงสร้างสรรค์ของการวิจารณ์ในสื่ออินเทอร์เน็ต

ในการดำเนินการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ข้อนี้ ทางโครงการพบว่าการศึกษาเชิงสร้างสรรค์หาได้ค่อนข้างยากในสื่ออินเทอร์เน็ตเพียงอย่างเดียว จึงได้ขยายขอบเขตการศึกษาให้รวมไปถึงสื่อสิ่งพิมพ์ด้วยได้ข้อค้นพบหลายประการดังนี้

3.2.1 การประเมินความคิดเชิงสร้างสรรค์ในการวิจารณ์นั้น ขึ้นอยู่กับการตั้งค่านิยามของผู้วิจัยในแต่ละสาขาค่อนข้างมาก สาขาภาพยนตร์มองว่าการเขียนเชิงสร้างสรรค์นั้นควรจะเกิดจากการเขียนที่มีทั้งรูปแบบใหม่และเนื้อหาที่เปลี่ยนไปจากขนบการวิจารณ์เดิม ดังนั้นการวิจารณ์เชิงสร้างสรรค์ของสาขาภาพยนตร์จึงค้นพบได้ในสื่อสิ่งพิมพ์มากกว่าสื่ออินเทอร์เน็ต เห็นได้จากงานเขียนของวิวัฒน์ เลิศวิวัฒน์วงศ์ ที่ได้จำลองโครงสร้างของภาพยนตร์ต้นฉบับมาใช้ในการสร้างงานเขียนของตน อันที่จริงงานของวิวัฒน์เป็นตัวอย่างที่น่าจะนำไปศึกษาละเอียดต่อไป ทั้งมุมมองการชมภาพยนตร์ที่เน้นระยะห่างระหว่างผู้ชมกับจอภาพยนตร์และมิติของการเขียน

สาขาวรรณศิลป์พบการเขียนเชิงสร้างสรรค์ในมุมมองและแนวคิดของนักเขียนที่นำมาใช้วิเคราะห์วิจารณ์วรรณกรรม งานมีลักษณะเชิงทดลอง ดังจะเห็นได้จากการวิจารณ์จากย่อหน้าแรกของหนังสือ (อุทิศ เหมาะมูล) และ “การอ่านหนังสือเหมือนแกะตะเข็บกางเกง” (ชาติ กอบจิตติ) ทั้งคู่เป็นนักวิจารณ์ที่มาจากการเป็นนักเขียน จึงได้ให้ความสนใจกับรูปแบบการเขียนค่อนข้างสูง

สาขาทัศนศิลป์มองว่าการเขียนเชิงสร้างสรรค์เป็นการถ่ายทอดความคิดเห็นผ่านการเขียนด้วยภาษาที่สื่อความเข้าใจง่าย ไม่เน้นความซับซ้อน เพื่อให้เกิดการพัฒนาในรูปแบบใดแบบหนึ่งกับบุคคลที่ต้องการสื่อสารในวงกว้าง ดังนั้นผู้วิจัยสาขานี้มองว่าการพัฒนาในการใช้แอปพลิเคชัน (application) เป็นสิ่งสร้างสรรค์ในการวิจารณ์ รวมทั้งธรรมชาติของอินเทอร์เน็ตที่เปิดประเด็นการวิจารณ์ในรูปแบบของการสนทนาโต้เถียง

3.2.2 สำหรับการเขียนเชิงสร้างสรรค์ในอินเทอร์เน็ตนั้น สาขาภาพยนตร์พบว่าการใช้รูปแบบที่หลากหลายของกลุ่มบล็อกเกอร์ ไม่ว่าจะเป็นการวิจารณ์ประกอบภาพหรือการเขียนเป็นกลอนอาจมองว่าเป็นการเขียนเชิงสร้างสรรค์ระดับต้นก็ได้ เพราะผู้เขียนมีความพยายามทดลองในการทดลองรูปแบบการเขียนซึ่งแตกต่างไปจากขนบเดิม ส่วนการเขียนเชิงสร้างสรรค์ในเนื้อหายังไม่พบอย่างแท้จริง อันเนื่องมาจากผู้ที่เขียนงานวิจารณ์ในบ้านเรามักจะเริ่มต้นตั้งแต่อายุน้อย ไม่มีประสบการณ์และมักจะใช้พื้นที่อินเทอร์เน็ตเป็นที่ฝึกหัด จึงยากที่จะเขียนเนื้อหาได้อย่างสร้างสรรค์มากนัก

สาขาทัศนศิลป์พบว่าผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญเข้ามาช่วยสร้างสรรค์ทางเนื้อหา มากกว่ารูปแบบ ซึ่งสามารถพบได้ในหลายระดับตั้งแต่ตัวบุคคลจนถึงองค์กรที่เกี่ยวข้อง

ขณะที่สาขาสังคีตศิลป์มองว่าการใช้ภาษาที่ปรับประยุกต์ไปตามบริบทบนสื่ออินเทอร์เน็ตเป็นความคิดเชิงสร้างสรรค์อย่างหนึ่ง ไม่จะเป็นการใช้ภาษาทางการและไม่เป็นทางการ ภาษาวัยรุ่น และภาษาสัญลักษณ์ รวมทั้งการใช้ทรัพยากรเพื่อเชื่อมโยงองค์ความรู้ถือว่าเป็นความพยายามในการสร้าง “เครือข่าย (networking) เพื่อโลกแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง

สาขาวรรณศิลป์พบรูปแบบการวิจารณ์เกิดขึ้นเฉพาะในเว็บไซต์และบล็อก แต่ผู้

วิจารณ์เหล่านั้นก็พยายามเขียนวิจารณ์ขนาดสั้น และใช้ภาษาวัยรุ่นที่สามารถเข้าถึงมหาชนมากกว่า

3.2.3 ความไม่เป็นทางการในการเขียนวิจารณ์บนสื่ออินเทอร์เน็ต อาจปรับมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการเขียนงานสร้างสรรค์ได้ ดังเช่นที่พบเห็นในโลกตะวันตก เพราะสามารถสร้างความคุ้นเคยกับผู้อ่านได้ แต่การเขียนงานไม่เป็นทางการอาจจะไม่ได้รับการประเมินในทางบวกแบบเดียวกันในสังคมไทย

3.2.4 การวิจารณ์ผ่านสื่อรูปแบบใหม่ ปัจจุบันมีความพยายามที่จะนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการนำเสนอการวิจารณ์รูปแบบใหม่ หนึ่งในวิธีการนั้นก็คือการใช้ยูทูบ (youtube.com) โดยให้นักวิจารณ์บอกเล่ามุมมองการวิจารณ์ของตนผ่านวิดีโอก่อนโหลดขึ้นยูทูบ เรียกได้ว่าเป็นการวิจารณ์เชิงมุขปาฐะออนไลน์ ซึ่งเคยปรากฏในช่วงแรกของการวิจัยในโครงการภาค 4 ในสาขาภาพยนตร์ (ก่อนที่จะหายไปในช่วงการวิจัย 18 เดือนนี้) แต่พบเห็นได้มากในโครงการปัจจุบันของศิลปะการละคร

นอกจากยูทูบแล้ว สื่อใหม่นี้ยังสามารถนำไปสู่การสร้างสรรค์งานวิจารณ์รูปแบบใหม่ที่เรียกว่า วิดีโอความเรียง (video essay) โดยนำเทคนิคการผลิตภาพยนตร์ ไม่ว่าจะเป็นการถ่ายทำ การตัดต่อ การคัดเลือกตัวอย่างบวกกับมุมมองในการวิจารณ์ มาลำดับเป็นเรื่องราวเหมือนกับการผลิตภาพยนตร์เรื่องหนึ่ง แทนที่จะใช้วิธีการสัมภาษณ์อย่างที่เราเห็นในคลิปวิจารณ์ที่แนบท้ายมากับแผ่นดีวีดี วิดีโอความเรียงจะลดการอธิบายทางวาจา แต่สื่อสารด้วยภาพ จนเกิดนักวิจารณ์กลุ่มใหม่ที่เรียกว่า “นักวิจารณ์ภาพยนตร์ดิจิทัล” (digital film critic) เป็นการวิจารณ์ทั้งระบบและถือได้ว่าเป็นศิลปะอีกชั้นก็ได้

จากการสำรวจศิลปะทั้ง 5 สาขา ทางโครงการพบว่าบางสาขาสามารถพัฒนาการวิจารณ์ในรูปแบบของวิดีโอความเรียงได้ นอกจากสาขาภาพยนตร์ดังที่ได้กล่าวข้างต้นแล้ว สาขาศิลปะการละครก็สามารถนำเสนอวิดีโอความเรียงผ่านศิลปะการแสดง ขณะที่สาขาสังกัดศิลป์เพียงแต่ปรับแนวการวิจารณ์ดนตรีที่เคยมีอยู่ ได้แก่การประพันธ์เพลงที่เกิดจากไหวพริบปฏิภาณและอัจฉริยภาพทางดนตรีของครูเพลง ด้วยการแปรหรือแปลงทำนองต่าง ๆ ที่มีอยู่เก่าก่อนให้เกิดเป็นงานศิลปะชิ้นใหม่ ล้วนถือได้ว่าเป็นการสร้างสรรค์การวิจารณ์ทั้งสิ้น

3.2.5 การวิจารณ์ซ้อนวิจารณ์เป็นลักษณะการเขียนเชิงสร้างสรรค์อย่างหนึ่งเท่าที่ผ่านมามีเพียงสาขาวรรณศิลป์และศิลปะการละครที่พยายามนำการวิจารณ์ซ้อนวิจารณ์มาเสริมการวิจารณ์รูปแบบเดิมที่มีอยู่ แต่เดิมนั้นการวิจารณ์ซ้อนวิจารณ์จะพบเห็นในวงวรรณกรรมไทยค่อนข้างมาก แต่ลดน้อยลงบ้างในปัจจุบัน สาขาวรรณศิลป์จึงได้นำการวิจารณ์ซ้อนวิจารณ์มาใช้ในช่วงของการอบรมค่ายการวิจารณ์ศิลปะ ได้ผลตอบรับที่น่าสนใจ แต่สาขาศิลปะการละครดูจะไม่ประสบความสำเร็จในเรื่องนี้นัก อาจจะเป็นเพราะว่าได้ปรับวิธีการดังกล่าวผ่านการใช้เฟซบุ๊ก ซึ่งมีข้อจำกัดในเรื่องความคุ้นเคยระหว่างกลุ่มผู้ชมด้วยกันก่อนที่จะวิจารณ์ซ้อนการวิจารณ์ด้วยได้

อย่างไรก็ตาม การวิจารณ์ซ้อนวิจารณ์อาจจะทำได้เฉพาะในบางครั้งสาขา ธรรมเนียมปฏิบัติที่นิยมในบางสาขาอาจจะดำเนินการวิจารณ์ดังกล่าวได้ค่อนข้างยาก สาขาภาพยนตร์มักจะเลี่ยงการวิจารณ์ซ้อนวิจารณ์ไว้ เพราะไม่อยากจะกระทบความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน แต่วิธีการดังกล่าวอาจจะนำไปใช้ในทางปฏิบัติของสาขาอื่นได้

นอกจากนี้นักวิจารณ์บางท่าน (มโนธรรม เทียบเทียมรัตน์) มองว่าการเข้ามาปกป้องศิลปินของตนถือได้ว่าเป็นการวิจารณ์ซ่อนการวิจารณ์อย่างหนึ่ง ซึ่งในเรื่องนี้น่าจะนำมาเป็นประเด็นหนึ่งที่อาจนำมาถกกันได้ในภาคที่ 5 ของโครงการสืบต่อไป

3.2.6 การวิจารณ์ข้ามสาขาเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะสามารถสร้างวิธีการเขียนเชิงสร้างสรรค์ได้ โดยเฉพาะการข้ามสาขาระหว่างวรรณศิลป์ ศิลปะการละครและภาพยนตร์ ส่วนใหญ่เป็นไปในทางปฏิบัติระหว่างการดัดแปลงวรรณกรรมเป็นภาพยนตร์หรือละครเวที โดยการวิจารณ์ข้ามสาขาที่เชื่อมโยงกับสาขาทัศนศิลป์และสังคมศิลป์อาจจะไม่พบมากนัก ในช่วงของการอบรมค่ายการวิจารณ์ศิลปะด้วย การวิจารณ์ข้ามสาขาเป็นจุดเด่นข้อหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจจากผู้เข้าอบรมค่อนข้างมาก ทางโครงการได้รับความสำเร็จในระดับหนึ่งในการวิจารณ์ข้ามสาขาสวนที่เป็นเนื้อหา แต่ในระดับรูปแบบของศิลปะแต่ละสาขายังมีข้อจำกัดอยู่และรอการพัฒนาต่อไป

อย่างไรก็ตาม การวิจารณ์ข้ามศาสตร์ในสาขาทัศนศิลป์ยังเป็นคำถามที่รอการอภิปรายสืบต่อไป เมื่องานวิจารณ์จากผู้ที่จบการศึกษาทางด้านอื่นยังไม่ได้เป็นที่ยอมรับโดยสมบูรณ์ ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะว่าองค์ความรู้ทางทัศนศิลป์เป็นเรื่องเฉพาะ ผู้วิจารณ์จำเป็นต้องมีความรอบรู้เฉพาะศาสตร์อยู่บ้าง ประกอบกับการวิจารณ์สาขาทัศนศิลป์ยังผูกติดกับสำนัก ทำให้การวิจารณ์จากผู้จบการศึกษาทางด้านอื่นต่างสำนักยังไม่ได้ยอมรับอย่างเต็มรูปแบบนัก

3.2.7 ผู้วิจัยแทบทุกสาขาต่างพบว่า การเขียนวิจารณ์โดยการอ้างอิงทฤษฎีมิได้เป็นหลักประกันในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ในงานวิจารณ์เสมอไป ทฤษฎีต่าง ๆ ทำให้มุมมองทางด้านวิจารณ์วรรณกรรมมีความหลากหลายมากขึ้นและขยายแวดวงวรรณกรรมออกไป แต่ถ้ามีการใช้ทฤษฎีมากเกินไปจะลดคุณค่าของตัวบทไป เป็นการให้ความสนใจกับทฤษฎีมากเกินไปจนเกินไป แม้ในยุคหนึ่งที่อาจารย์มหาวิทยาลัยเป็นกลุ่มหลักในการสร้างงานวิจารณ์ แต่คนกลุ่มนี้ก็มิได้ให้ความสนใจกับทฤษฎีมากนัก นักวิจารณ์หน้าใหม่บางท่านมุ่งเน้นใช้ทฤษฎีมากเกินไป โดยตั้งทฤษฎีไว้ก่อน แล้วนำตัวบทมาสนับสนุนทฤษฎีที่ตั้งไว้เท่านั้น

ลักษณะดังกล่าวพบว่าเป็นหนึ่งในปัญหาสำคัญในการวิจารณ์เชิงวิชาการของสาขาภาพยนตร์ นักวิชาการหรือกลุ่มบัณฑิตที่เขียนงานดังกล่าวมักจะนำทฤษฎีตะวันตกเป็นที่ตั้ง จากนั้นผู้เขียนจะหาตัวอย่างจากภาพยนตร์มาให้สอดคล้องกับทฤษฎีที่ตั้งไว้ คล้ายคลึงกับการวิจัยเชิงปริมาณหรือการนับคะแนนเพื่อพิสูจน์สมมติฐานที่ตั้งไว้เหมือนการทดลองทางวิทยาศาสตร์ ทำให้องค์ความรู้ใหม่ที่น่าจะพบจากตัวบทหายไป โดยเฉพาะองค์ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์แบบไทยและเอเชีย ซึ่งไม่สามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีทางตะวันตกทั้งหมด อาทิ ความคิดเรื่องผี เป็นต้น สาขาทัศนศิลป์ยอมรับในการนำทฤษฎีมาใช้ของนักวิชาการ แต่ไม่ควรจะเป็นเพียงการหยิบยืม “ชื่อ” และ “คำศัพท์” เท่านั้น ควรมีการอธิบายเชิงแนวคิดและวิธีการหยิบมาใช้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความรู้ ขณะที่นักปฏิบัติและกลุ่มศิลปินต่าง ๆ กลับเห็นว่าเป็นการดีที่มีการเสนอมุมมองที่แตกต่าง แต่อาจจะผิดบ้างถูกบ้าง ต้องปล่อยให้เป็นการวิจารณ์ของผู้อ่านต่อไป แต่อย่างน้อยถือว่าการเปิดประเด็นความรู้ เพื่อนำไปสู่การสืบค้นค้นต่อไป

3.2.8 การประเมินคุณค่าทางศิลปะมีธรรมเนียมปฏิบัติที่แตกต่างกันไปในแต่ละ

สาขา ซึ่งผู้วิจารณ์จำเป็นต้องทำความเข้าใจเสียก่อน ยกตัวอย่างเช่น เนื้อเรื่องหรือพล็อตไม่ควรนำมาเปิดเผยในการเขียนบทวิจารณ์ของวรรณศิลป์และภาพยนตร์ ด้วยความกลัวว่าจะเสียอรรถรสหรือประเด็นสำคัญของเรื่องไป ขณะที่ศิลปะการละครส่วนใหญ่เป็นการผลิตจากบทประพันธ์เก่าที่เนื้อเรื่องเป็นที่ทราบกันอยู่แล้ว พล็อตหรือเนื้อเรื่องมีความสำคัญน้อยกว่าการตีความและการแสดง ดังนั้น การศึกษาเงื่อนไขในการเสพศิลปะของแต่ละสาขาจะช่วยพัฒนาการเขียนวิจารณ์ได้เป็นอย่างดี

3.2.9 ข้อจำกัดของสื่ออินเทอร์เน็ตที่จะส่งผลต่อการวิจารณ์เชิงสร้างสรรค์ แม้ว่าสื่ออินเทอร์เน็ตมีประโยชน์มากมายในการสร้างสรรค์พลังทางปัญญาผ่านการวิจารณ์ แต่ก็มีข้อจำกัดมากมายที่จะส่งผลต่อการเขียนเชิงสร้างสรรค์ได้หลายประการ สรุปได้ดังนี้

- ข้อจำกัดในเรื่องของการแสดงออกอย่างตรงไปตรงมา จะเห็นได้ชัดมากในการวิจารณ์ผ่านเฟซบุ๊กซึ่งเหมาะสำหรับกลุ่มผู้คนที่รู้จักกัน มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน จึงจะได้เสียงวิจารณ์ที่ตรงไปตรงมาได้ หากไม่สนิทสนมกันอาจจะทำได้ลำบากกว่าเดิม ดังเช่นการใช้เฟซบุ๊กกลุ่มที่ไม่อาจประสบความสำเร็จได้ในบางสาขา

- ข้อจำกัดในเรื่องการครอบคลุมเนื้อหา รูปแบบสื่ออินเทอร์เน็ตอย่างเฟซบุ๊กที่จำกัดเนื้อหาได้เพียงจำนวนหนึ่งและความรวดเร็วที่จะนำเสนองานออกไป ส่งผลให้เนื้อหาของงานวิจารณ์นั้นไม่สมบูรณ์ เมื่อผู้อ่านไม่ทราบข้อความทั้งหมด อาจนำไปสู่ความเข้าใจผิดได้

การครอบคลุมทางด้านเนื้อหายังรวมไปถึงวิธีการประเมินคุณค่า ในสาขาที่การวิจารณ์ยังขาดแคลนอยู่อย่างสาขาศิลปะการละคร การวิจารณ์ส่วนใหญ่จะเน้นหนักไปทางวิเคราะห์โครงสร้างและองค์ประกอบของละคร ยังขาดมุมมองและการประเมินคุณค่าแบบอื่น อาทิ การวิจารณ์เชิงบริบท เป็นต้น ซึ่งการขาดความหลากหลายและลุ่มลึกในงานวิจารณ์นั้นจะทำให้งานวิจารณ์อยู่กับที่ และเป็นส่วนสำคัญที่สาขาศิลปะการละครมองว่าทำให้งานวิจารณ์ศิลปะในประเทศไทยไม่เติบโตเท่าที่ควร

- การทำงานโดยไม่มีความช่วยเหลือจากบรรณาธิการ และกลุ่มผู้ทำงานมักจะเป็นรุ่นเดียวกัน จึงขาดทั้งมุมมองของผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญมาเสริมทักษะและความรู้

3.2.10 ข้อจำกัดในเรื่องพื้นที่ของบทวิจารณ์มิได้เป็นการบั่นทอนการวิจารณ์เพียงอย่างเดียว แต่สามารถปรับมาใช้เป็นความท้าทายในการสร้างงานเขียนให้กระชับ ดังจะเห็นได้จากบทแนะนำขนาดสั้นในสาขาภาพยนตร์

3.2.11 วรรณกรรมออนไลน์ที่ผู้เขียนค่อย ๆ พัฒนาการเขียนงานบนอินเทอร์เน็ต ส่งผลให้เกิดการวิจารณ์โดยที่ยังอ่านไม่จบทั้งเรื่อง ถือได้ว่าเป็นจุดเสี่ยงต่อการวิจารณ์เชิงสร้างสรรค์ได้ แม้ว่าการวิจารณ์เช่นนี้จะช่วยทำให้ผู้เขียนได้พัฒนาในระหว่างการพัฒนาชิ้นนั้นก็ตาม

3.3 วัตถุประสงค์ข้อ 3 ศึกษาปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับศิลปะซึ่งกระตุ้นให้เกิดการวิจารณ์ในสื่ออินเทอร์เน็ต

ในการดำเนินการวิจัยเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ข้อนี้ ทางโครงการวิจัยพบว่าถ้าหากยึดแต่สิ่งที่เรียกว่า “ปรากฏการณ์” ซึ่งสามารถกระตุ้นให้เกิดการวิจารณ์ได้ คงมีเพียงไม่กี่เหตุการณ์ที่สามารถ

นำไปสู่การหาข้อสรุปในเรื่องนี้ ดังนั้นทางโครงการจึงได้ปรับการศึกษาให้รวมไปถึงสิ่งที่เรียกว่า “การเคลื่อนไหว” ซึ่งจะส่งผลต่อการกระตุ้นการวิจารณ์ด้วย สามารถสรุปปรากฏการณ์หรือการเคลื่อนไหวที่ส่งผลต่อการกระตุ้น / สกัดกั้นการวิจารณ์ในสื่ออินเทอร์เน็ตดังต่อไปนี้

3.3.1 ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสถาบันในสังคมไทย เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการกระตุ้นให้เกิดการวิจารณ์งานศิลปะในสังคมไทย สาขาทัศนศิลป์พบว่างานศิลปะใดก็ตามที่มีประเด็นเนื้อหาพาตพิงไปถึงความเชื่อ ความศรัทธา ศาสนา ความดีงามและองค์พระมหากษัตริย์แล้ว งานศิลปะชิ้นนั้นจะกลายเป็นประเด็นทางสังคมที่นำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์ทันที ดังจะเห็นได้จากกรณีการพาตพิงถึงศาสนาในงานจิตรกรรมเรื่อง “ภิกษุสันดานกา” ของอนุพงษ์ จันทร หรือประเด็นเรื่องศิลปะหรืออาจารย์กรณีศิลปินเปลี่ยยอกวาดภาพในรายการ Thailand Got Talent รวมทั้งกรณีการตีความในเชิงหมิ่นสถาบันจากการประกวดภาพวาดประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมปลาย เป็นต้น เมื่อเกิดการวิพากษ์วิจารณ์ในลักษณะเช่นนี้ สื่ออินเทอร์เน็ตมักจะเป็นเครื่องมือในการแสดงความคิดเห็นมากที่สุด แม้ว่าสมาชิกออนไลน์จะใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผล แต่ก็ถือได้ว่ามีส่วนช่วยในการกระตุ้นเสียงวิจารณ์อยู่ไม่น้อย

สาขาภาพยนตร์ก็พบว่าหากภาพยนตร์เรื่องใดสะท้อนประเด็นที่อ่อนไหวต่อสังคมไทยในเรื่อง ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ จนนำไปสู่การพิจารณาไม่ผ่านคณะกรรมการพิจารณาเรตติ้งในประเทศไทยเมื่อไรแล้ว ก็มักจะกลายเป็นประเด็นร้อนที่นำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์เสมอ ในช่วง 18 เดือนของโครงการนั้น ภาพยนตร์สารคดีเรื่องประชาธิปไตย ของเป็นเอก รัตนเรือง กลายเป็นที่ถกเถียงกันมาก ทั้งในแง่มุมมองเรื่องประชาธิปไตยหรือความคิดเห็นทางการเมืองที่น่าเสนอออกมานั้น เป็นการฝึกฝนกลุ่มทางการเมืองแยกสีที่กำลังเกิดขึ้นในสังคมไทยหรือไม่ เช่นเดียวกับภาพยนตร์สารคดีเรื่องฟ้าต่ำแผ่นดินสูง ของ นนทวัฒน์ นาเบญจพล ที่สะท้อนแนวคิดทางการเมืองในเชิงเห็นอกเห็นใจทหารเขมรและโจมตีรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะกับการสังสลายการชุมนุมที่ราชประสงค์เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2550 เป็นต้น

3.3.2 วิฤติการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศ เป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการวิพากษ์วิจารณ์งานศิลปะในประเทศไทย สาขาทัศนศิลป์พบว่าแม้วิฤติการณ์เมืองส่งผลให้เกิดความแตกแยกทางความคิดที่แบ่งออกเป็นสองฝ่ายอย่างเห็นได้ชัด แต่การวิจารณ์เข้ามาช่วยลดความรุนแรงทางกายภาพให้กลายเป็นเพียงการโต้เถียงกันทางความคิดแทน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อนิทรรศการศิลปะหนึ่งมีนัยยะในการวิพากษ์วิจารณ์การเมือง อาทิ บทวิจารณ์ที่ชื่อ Graffiti โดยนวกู แซ่ตั้ง หรือข้อเขียนของถนอม ชากักดีที่ให้คำสำคัญเป็นพิเศษกับประเด็นทางการเมืองในเฟซบุ๊กหรือโพสทาล เปลี่ยนบางช่วงที่เขียน “มีอะไรในนิทรรศการ POLITICS OF ME” ซึ่งตีพิมพ์ในสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์

นอกจากประเด็นการเมืองแล้ว วิฤติการณ์น้ำท่วมก็เป็นประเด็นที่ก่อให้เกิดความสนใจทั้งในแง่ของการสร้างงานศิลปะและงานวิจารณ์ในช่วงดังกล่าว จนเกิดบทความที่ว่าด้วยผลงานศิลปะกับเหตุการณ์น้ำท่วมอยู่หลายชิ้น

3.3.3 สถาบันการศึกษาและองค์กรอิสระ ผลการวิจัยพบว่าบทบาทของ

สถานศึกษาและองค์กรอิสระมีความแตกต่างกันมากในการส่งเสริมหรือสกัดกั้นการวิจารณ์ในสังคมไทยแทบทุกสาขาที่สถาบันการศึกษามีส่วนช่วยในการส่งเสริมการวิจารณ์โดยตรงแทบทุกสาขา สาขาวรรณศิลป์พบว่าการวิจารณ์วรรณกรรมเคยรุ่งเรืองมาตลอดจากการเข้ามาเขียนงานวิจารณ์วรรณกรรมโดยนักวิชาการ แม้ว่าการเคลื่อนไหวเหล่านี้จะลดน้อยลงในยุคปัจจุบัน แต่สถาบันการศึกษาก็ยังคงเป็นกำลังสำคัญในการจัดกิจกรรมสนับสนุนที่นำไปสู่การพัฒนาความรู้และการเคลื่อนไหวทางการวิจารณ์วรรณกรรม ไม่ว่าจะเป็นการผลิตตำราและบทความทางวิชาการ แม้บางครั้งอาจจะยืดยาดทฤษฎีตะวันตกมากเกินไป สาขาศิลปะการละครพบว่าสถาบันการศึกษามีส่วนสนับสนุนการวิจารณ์โดยตรงทั้งการเปิดวิชาวิจารณ์การละครในภาคเรียน การวิจารณ์ผ่านการสอนและแนะนำของครูผ่านไปให้กับลูกศิษย์ การผลิตตำราทางวิชาการต่างๆ และที่สำคัญคือการจัดกิจกรรมทางด้านละครโดยตรงและการสัมมนาในระดับนานาชาติในช่วง 18 เดือนที่ผ่านมา สาขาสังคีตศิลป์ก็พบว่า การเข้ามาของนักวิชาการมีส่วนสำคัญในการสร้างบทวิจารณ์ทางดนตรีไทย แม้ว่าอาจจะยังมีข้อจำกัดในการนำเสนอมุมมองทางบริบทและยืดยาดกับทฤษฎีมากเกินไป แต่สถาบันการศึกษาก็ยังคงเป็นฝ่ายสนับสนุนสำคัญในการจัดการแสดงทางดนตรีไทยที่มักจะมีการวิจารณ์สอดแทรกด้วยอยู่ทุกครั้ง

ส่วนสถาบันการศึกษาของทัศนศิลป์นั้นมีส่วนทั้งการกระตุ้นและสกัดกั้นการวิจารณ์ ในส่วนสนับสนุนนั้น สาขาทัศนศิลป์พบการตื่นตัวของพื้นที่ทางการศึกษาในมหาวิทยาลัยทั้งในทางศิลปะและทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สถาบันการศึกษาได้ร่วมมือกับหอศิลป์ของภาครัฐที่จะจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศิลปะโดยตรง มีการสร้างกิจกรรมที่กระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนไหวทางความคิดและวิจารณ์ศิลปะที่เพิ่มขึ้น แม้ว่ากิจกรรมจำนวนมากอาจจะไม่บรรลุเป้าหมายในการวิจารณ์โดยตรง เนื่องจากธรรมชาติของการวิจารณ์ในสาขาทัศนศิลป์ทั้งในสถาบันการศึกษาและคนในวงการทัศนศิลป์ยังผูกติดกับวัฒนธรรมการวิจารณ์มุขปาฐะ ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในวงบทสนทนาทั้งในวงปิดและวงเปิด นอกจากนี้ผู้วิจัยสาขาทัศนศิลป์พบว่า การเรียนการสอนการวิจารณ์ในมหาวิทยาลัยยังมีปัญหา ส่วนหนึ่งเกิดจากการไม่ทำหน้าที่อย่างเต็มที่ของอาจารย์ผู้สอนในมหาวิทยาลัยในการชวนหาข้อมูลเกี่ยวกับการวิจารณ์ที่แสดงให้เห็นถึงการเท่าทันต่อรูปแบบศิลปะที่ทะลุขีดจำกัดและเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม พร้อมไปกับระบบการศึกษาศิลปะในปัจจุบันที่เรียกร้องความรับผิดชอบจากผู้สอนทั้งจำนวนนักศึกษาที่เพิ่มขึ้นกับภาระงานด้านเอกสารจากผู้สอนแทบไม่มีเวลาไปปฏิบัติงานด้านอื่น

สถาบันการศึกษาที่ดูจะส่งเสริมและกระตุ้นสังคมการวิจารณ์น้อยที่สุดเห็นจะเป็นสาขาภาพยนตร์ การสอนวิชาการวิจารณ์ภาพยนตร์มีคุณภาพเพียงไม่กี่แห่ง ส่วนใหญ่เป็นสถาบันที่ผู้สอนเป็นนักวิจารณ์ด้วย สถาบันส่วนใหญ่มักจะพบปัญหาในเรื่องเนื้อหาวิชาค่อนข้างมาก สาเหตุหนึ่งก็เพราะการสอนภาพยนตร์ในไทยมักจะอยู่ภายใต้การดูแลของคณะนิเทศศาสตร์หรือสื่อสารมวลชนเป็นหลัก ซึ่งถูกมองเพียงเป็นเครื่องมือสื่อสารมวลชนภายใต้กรอบมหาคะระดับการเมืองเศรษฐกิจและสังคมมิใช่ปัจเจกวัตถุที่มีมิติและเคลื่อนไหวได้ตลอดเวลา นอกจากนี้สถาบันการศึกษาส่วนใหญ่แทบจะไม่จัดกิจกรรมใด ๆ (เพียง 1 ครั้งในช่วง 1 ปี) กิจกรรมที่เกิดขึ้นในสาขาภาพยนตร์ส่วนใหญ่จะเป็นองค์กรอิสระ หรือสถาบันการศึกษาที่ไม่เกี่ยวข้องกันกับภาพยนตร์โดยตรง

3.3.4 การสร้างสรรค์ที่คึกคักและเข้มแข็ง ก็เป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ช่วยกระตุ้น

ให้เกิดการวิจารณ์ ซึ่งจะเห็นชัดที่สุดในสาขาภาพยนตร์ ปัจจุบันถือได้ว่าเป็นยุคสำคัญของภาพยนตร์ไทย เกิดคนรุ่นใหม่จำนวนมาก ส่งผลให้วงการวิจารณ์ภาพยนตร์ตึงเครียดไปด้วย เช่นเดียวกับยุคทองของภาพยนตร์ในซีกโลกทางตะวันตกในทศวรรษ 1960s ซึ่งเริ่มต้นจากภาพยนตร์คลื่นลูกใหม่หรือนิวเวฟที่ฝรั่งเศส ก่อนที่จะตามมาด้วยประเทศต่าง ๆ ผลจากความรุ่งเรืองของภาพยนตร์ในยุคนั้น ส่งผลให้การวิจารณ์เข้มแข็ง จนเกิดแนวคิดภาพยนตร์ใหม่ๆ ในทศวรรษต่อมา เป็นการปูพื้นฐานไปสู่ทฤษฎีทางภาพยนตร์ในที่สุด

สาขาทัศนศิลป์ก็ได้ข้อสรุปในลักษณะเดียวกัน เนื่องจากการจัดกิจกรรมที่เกิดขึ้นมากมายในช่วง 18 เดือน อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการแสดงออกต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในบ้านเมือง ส่งผลให้ปริมาณบทวิจารณ์ก็เพิ่มขึ้นด้วย เพียงแต่ว่าการวิจารณ์ในสาขาทัศนศิลป์ยังไม่เข้าสู่ยุครุ่งเรืองสูงสุดเพราะติดจารีตประเพณีบางอย่าง ในทางตรงกันข้าม การถดถอยทางการวิจารณ์วรรณกรรมส่วนหนึ่งก็มีมูลเหตุมาจากสังคมวรรณกรรมสร้างสรรค์ไม่เข้มแข็ง มีวรรณกรรมใหม่เกิดขึ้นน้อยมาก และเมื่อเกิดขึ้นแล้ว ก็มักจะประสบปัญหาในการต่อสู้กับธุรกิจ จนทำให้เกิดการวิจารณ์น้อยมากเช่นกัน

แต่แนวความคิดนี้อาจจะใช้ไม่ได้กับสาขาศิลปะการละครอย่างเต็มที่ ในช่วงแรกของการโครงการวิจัย มีการแสดงละครเวทีน้อยมาก ส่งผลให้มีงานวิจารณ์น้อยตามไปด้วย แต่เมื่อมีกิจกรรมมากขึ้นในช่วงหกเดือนหลัง บทวิจารณ์กลับไม่ได้เพิ่มขึ้นมากนัก ทั้งนี้เพราะการวิจารณ์ละครเวทียังมีปัจจัยอื่นๆที่จะต้องนำมาพิจารณาอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นค่าใช้จ่ายการแสดงที่สูงเกินที่ผู้รักสมัครเล่นจะตามติดได้ตลอดเวลา

3.3.5 การแทรกแซงของธุรกิจ สาขาภาพยนตร์จะประสบปัญหาในเรื่องนี้มากที่สุด โดยปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นบางครั้งมีความรุนแรงถึงขั้นทำลายหรือส่งเสริมภาพยนตร์เรื่องหนึ่งสามารถจำแนกปัจจัยที่สกัดกั้นการวิจารณ์ภาพยนตร์ในประเทศไทยได้ถึง 4 ประการ ได้แก่ กลุ่มผู้แอบแฝงและแฟนคลับศิลปินหรือดาราในการสกัดกั้นการวิจารณ์ผลงานของศิลปินที่ตนชื่นชอบ ขณะเดียวกันก็โจมตีของฝ่ายคู่แข่งโดยไม่รับผิดชอบและมาตรฐานการวัดเดียวกัน ปรากฏการณ์ที่การตลาดขึ้นนำการวิจารณ์เมื่อภาพยนตร์เรื่องหนึ่งประสบความสำเร็จในเรื่องรายได้ จนนักวิจารณ์กลุ่มหนึ่งประเมินคุณค่าของภาพยนตร์จากความสำเร็จตรงนี้ การเฝ้าสื่อบนหน้าอินเทอร์เน็ตในช่วง 4 วันแรกของการเปิดฉายในโรงภาพยนตร์เพื่อมิให้เกิดเสียงวิจารณ์เชิงลบ และการสร้างข่าวจากบทวิจารณ์เพื่อดึงสาธารณชนให้ไปชมภาพยนตร์เรื่องนั้น

สิ่งที่น่าสนใจก็คือบางปัจจัยข้างต้นมิได้เกิดขึ้นเฉพาะในสังคมไทย แต่เป็นปรากฏการณ์ร่วมที่เกิดขึ้นในต่างประเทศแล้วโดยเฉพาะภาพยนตร์ทางฝั่งฮอลลีวูด เป็นเวลานานกว่าสองทศวรรษแล้ว ภาพยนตร์จากฮอลลีวูดไม่จำเป็นจะต้องพึ่งพิงนักวิจารณ์ แต่กลับใช้วิธีวางแผนการตลาดและโฆษณาประชาสัมพันธ์ในการดำเนินการฉายภาพยนตร์เป็นหลัก เมื่อเกิดเสียงวิจารณ์แบบใหม่ที่ควบคุมยากกว่าเดิม คือ การวิพากษ์วิจารณ์ผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตต่างๆ หรือที่เรียกว่าลมปาก (words of mouth) ฝ่ายการตลาดต้องทำงานเชิงรุก โดยใช้บริการของเว็บอย่าง blogpulse.com หรือ technorati.com ที่คอยตรวจสอบเสียงวิจารณ์จากเว็บต่างๆ ทั่วโลก ว่าไปแล้วเสียงจากลมปากนี้เองที่ทำให้ภาพยนตร์ไทยเรื่ององค์บากกลายเป็นที่รู้จักไม่ทั่วโลก ก่อนที่จะมีการซื้อขายจากต่างประเทศอย่าง

จริงจัง

การใช้แฟนคลับเพื่อสกัดกั้นการวิจารณ์ก็เกิดกับสาขาศิลปะการละครในลักษณะเดียวกัน เมื่อพื้นที่ที่กลางอย่างห้องเฉลิมกรุงในพันทิป กลายเป็นห้องของกลุ่มแฟนคลับเดอะสตาร์และค่ายละครเวทีเอ็กแซกท์ จนไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์ผลงานของค่ายละครนี้ในเชิงสร้างสรรค์ เพราะทุกครั้งที่มีการวิจารณ์ผลงานของค่ายนี้ กลุ่มแฟนคลับจะระดมพลเข้ามา“สกัดกั้น”เสียงสะท้อนที่เกิดขึ้น จนมีผู้ขนานนามห้องนี้ใหม่ว่า“ห้องรัชดาลัย” ทำให้กลุ่มละครเวทีอิสระ ซึ่งครั้งหนึ่งเคยใช้พื้นที่นี้ในการประชาสัมพันธ์และวิพากษ์วิจารณ์หันไปใช้พื้นที่เฟซบุ๊กแทน

สาขาวรรณศิลป์เริ่มได้รับผลกระทบจากความเคลื่อนไหวที่แสดงถึงการแทรกตัวของธุรกิจการค้าและโฆษณาในการวิจารณ์อยู่ไม่น้อย ปัจจุบันพบว่าพื้นที่ส่วนหนึ่งตามหน้าหนังสือในสื่อสิ่งพิมพ์หรือบล็อกวิจารณ์หนังสือที่มีผู้ติดตามการอ่านเป็นจำนวนมาก ถูกบั่นไปให้กับการแนะนำหนังสือที่จัดจำหน่ายจากสำนักพิมพ์ใหญ่ๆ โดยตรง คอลัมน์แนะนำหนังสือบางเล่มอาจจะไม่ได้เขียนขึ้นโดยทางกองบรรณาธิการเองแต่เป็นข่าวแจกจากสำนักพิมพ์ โดยเฉพาะคอลัมน์แนะนำในนิตยสารที่ขึ้นสังกัดสำนักพิมพ์จนปัจจุบันแทบจะไม่มีพื้นที่ให้กับวรรณกรรมสร้างสรรค์อีกต่อไป

3.3.6 กรอบความคิดแบบไทยก็มีส่วนที่จะสกัดกั้นการวิจารณ์ โครงการพบว่าแม้ว่าจะมีงานสร้างสรรค์ที่คึกคักและเข้มแข็งแล้วก็ตาม แต่หลายครั้งที่การวิจารณ์ก็ไม่ได้เข้มแข็งตามไปด้วย เพราะติดกรอบความคิดแบบไทยที่เรียกว่าความเกรงใจหรือสำนักนิยม จนทำให้ไม่เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ซึ่งเห็นได้มากที่สุดสาขาทศนศิลป์

3.3.7 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในด้านต่าง ๆ ส่งผลต่อความก้าวหน้าหรือถดถอยของวัฒนธรรมการวิจารณ์ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดที่สุด คือ พฤติกรรมการอ่านหนังสือของคนไทยที่ลดน้อยลงทำให้การวิจารณ์ลดลงด้วย ยังไม่รวมไปถึงความสนใจในเรื่องบันเทิงมากกว่าปัญญาทำให้บทวิจารณ์และนักวิจารณ์ลดบทบาทความสำคัญไป

4. รายงานการจัดกิจกรรมของโครงการวิจัยฯ

ในรอบ 18 เดือนที่ผ่านมาของการดำเนินการวิจัย ทางโครงการได้จัดกิจกรรมมากมาย เพื่อเสริมข้อมูลที่ได้มาจากการวิจัยให้เข้มแข็งขึ้น โดยนำปัญหาการวิจารณ์ที่พบได้ในแต่ละสาขา ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันไป มาจัดกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น 10 ครั้งดังนี้

4.1 กิจกรรมใหญ่ เป็นการจัดร่วมกันทุกสาขา มีทั้งสิ้น 1 ครั้ง ได้แก่ ค่ายการวิจารณ์ศิลปะ ซึ่งเป็นโครงการที่เกิดขึ้นจากการนำปัญหาการวิจารณ์ที่พบในแต่ละสาขาจากการวิจัยเรื่อง “การวิจารณ์ศิลปะ: รอยต่อระหว่างวัฒนธรรมลายลักษณ์กับวัฒนธรรมเสมือนจริง” มาปรับกระบวนการเพื่อสร้างให้เกิดการวิจารณ์ที่สร้างสรรค์ต่อไป กล่าวคือ สาขาดนตรีไทยเกิดการขาดแคลนผู้วิจารณ์ลายลักษณ์ สาขาศิลปะการละครมีผู้วิจารณ์เพียงน้อยนิด ขณะที่การวิจารณ์สาขาทศนศิลป์มักจะปรากฏในรูปแบบมุขปาฐะและมีผู้สร้างงานมากมายในสาขาวรรณศิลป์และภาพยนตร์ แต่ประสบปัญหาในเรื่องประสบการณ์และวุฒิภาวะของผู้วิจารณ์ นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังค้นพบด้วยว่า ปัจจุบันมีผู้สร้างงานวิจารณ์ข้ามสาขาเพิ่มมากขึ้น แต่ขาดแหล่งที่จะเรียนรู้อย่างเป็นระบบและแบบแผน

โครงการวิจัยฯ จึงได้จัดกิจกรรม “ค่ายการวิจารณ์ศิลปะ” ขึ้น เพื่ออบรมความรู้ทางการวิจารณ์ทั้งเฉพาะสาขาและข้ามสาขา แก่ผู้สนใจการวิจารณ์รุ่นใหม่ เพื่อสร้างพลังปัญญาทางการวิจารณ์ที่มีมิติใหม่ แก่สังคม จัดขึ้นเมื่อวันที่ 2-3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2556 ณ อินทรีฮิลล์ มีผู้เข้าอบรมสาขาต่างๆดังนี้

- ทัศนศิลป์ มีผู้เข้าอบรม 10 คน มีคุณวราเทพ อรรคบุตร เป็นวิทยากร
- วรรณศิลป์ มีผู้เข้าอบรม 11 คน มีคุณอุทิศ เหมะมูล เป็นวิทยากร
- ศิลปะการละคร มีผู้เข้าอบรม 8 คน มีคุณพงศ์พันธ์ ประภาศิริลักษณ์ เป็น

วิทยากร

- สังคีตศิลป์ มีผู้เข้าอบรม 5 คน มี ดร. กิตติ คงตุก เป็นวิทยากร
- ภาพยนตร์ มีผู้เข้าอบรม 11 คน มี อลงกรณ์ พุดด้วง เป็นวิทยากร

4.2 กิจกรรมย่อย จัดแยกไปตามแต่ละสาขา รวมกันทั้งสิ้น 9 ครั้ง ดังนี้

4.2.1 สาขาทัศนศิลป์ จัดงานเฉพาะสาขารวม 2 ครั้ง ได้แก่

4.2.1.1 การเสวนา “จากห้องเรียนศิลปะเข้าสู่ห้องเรียนออนไลน์กับการดำรงคงอยู่ของการวิจารณ์” ในวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2555 ณ The Reading Room มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็นในเรื่องการวิจารณ์ศิลปะกับการเรียนการสอนศิลป์ในประเทศไทย เพื่อชี้ให้เห็นว่าโลกของการเรียนการสอนศิลปะที่เปลี่ยนแปลงไปกับการวิจารณ์จะดำรงคงอยู่ได้อย่างไรท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงนี้ พร้อมสรุปการอภิปรายของวิทยากรแล้วโพสลงหน้าเฟซบุ๊กของผู้วิจัยในเวลาเดียวกัน

4.2.1.2 กิจกรรมก่อนค่ายการวิจารณ์ศิลปะ 1 ครั้ง เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2556 เพื่อให้ทางสาขา วิทยากรและผู้ที่ได้รับการคัดเลือกเข้าร่วมการอบรมได้พบปะกันและร่วมการชมนิทรรศการที่ชื่อ “สถานพักตากอากาศ” ณ หอศิลป์วัฒนธรรมร่วมสมัยแห่งกรุงเทพมหานคร

4.2.2 สาขาสังคีตศิลป์ มีกิจกรรมเฉพาะทาง 2 รายการ ได้แก่

4.2.2.1 แพนเพจ “ชุมชนคนดนตรีไทย” คอยติดต่อสื่อสารและเฝ้าสังเกตพฤติกรรมการณ์เคลื่อนไหวของคนดนตรีไทยตลอดตั้งแต่โครงการที่ 4 ระยะ 1 จนถึงปัจจุบัน

4.2.2.2 จัดเสวนา “การประกวดดนตรีไทย: ภูธร ภูมิภาคการโยหาคำวิจารณ์” จัดขึ้นในวันเสาร์ที่ 10 สิงหาคม 2556 ณ คณะศิลปกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดสงขลาเพื่อรวบรวมทัศนคติและมุมมองต่อการวิจารณ์ดนตรีไทยในบริบทของการประกวดหรือการแข่งขันและใช้ในการวิเคราะห์หรือสังเคราะห์เป็นข้อมูลของการวิจัยเกี่ยวกับการวิจารณ์ต่อไป

4.2.3 สาขาศิลปะการละคร จัดกิจกรรมเฉพาะสาขารวม 4 ครั้ง ดังนี้

4.2.3.1 การสร้างผู้วิจารณ์รุ่นใหม่ โดยนัดพบเยาวชนรุ่นใหม่ที่มีความสนใจละครกลุ่มหนึ่ง มีผู้เข้าร่วมตั้งแต่ระดับมัธยมขึ้นไป เข้าชมละครเรื่องบุรุษริษยากำกับโดยดำเกิง จิตะปิยะศักดิ์ที่ Democrazy Theatre เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2555

4.2.3.2 กิจกรรมหลังค่ายการวิจารณ์ศิลปะ 3 ครั้ง ดังนี้

- งานเทศกาลละครกรุงเทพครั้งที่11 เมื่อวันที่เสาร์ที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2556 ที่ห้อง Black Box หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพ ซึ่งเป็นการพบปะกันที่หลังจากค่ายการวิจารณ์

- การแสดง Black & White โดยพิเชษฐ์ กลั่นชื่นเมื่อเสาร์ที่ 23 พฤศจิกายน 2556 ณ โรงละครพระจันทร์เสี้ยว สถาบันปรดิพมยงค์ และพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับ ปวิตร มหาสารินันท์ ที่โรงละครสตีส ปันรุณโกมล คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- พบปะเพื่อการสรุปและปรึกษาถึงแนวทางการเขียนงานวิจารณ์ โดยนัดพบปะกันที่ร้านกาแฟ ช. งามดูพลี เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2556

4.2.4 สาขาวรรณศิลป์ จัดกิจกรรมเฉพาะสาขา รวม 3 รายการ ดังนี้

4.2.4.1 คลินิกวรรณกรรม สาขาวรรณศิลป์ยังคงให้ความช่วยเหลือนักเขียนวรรณกรรมออนไลน์ที่เว็บไซต์ "เด็กดี" ด้วยการจัด "คลินิกวรรณกรรม" ซึ่งดำเนินการมาตั้งแต่โครงการภาคที่ 3 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 5 ปี มีบทวิจารณ์ทั้งสิ้น 108 ชิ้น

4.2.4.2 เปิดพื้นที่วิจารณ์ในบล็อกแกล้ง โดยใช้สมญานามว่า "เสี่ยวป่า" นำเสนอบทวิจารณ์งานวรรณกรรมรวมทั้งสิ้น 19 ชิ้น และนำเสนอ "เปิดเสี่ยววรรณกรรม" สรุปงานเสวนาและสัมมนาทางวรรณกรรม รวมทั้งสิ้น 5 ชิ้น

4.2.4.3 กิจกรรมหลังค่ายการวิจารณ์ ในวันเสาร์ที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2556 ณ อาคารจามจุรี 3 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยนำบทวิจารณ์ที่ได้รับมอบหมายให้เขียนหลังจากการฝึกฝนในค่ายมาวิพากษ์วิจารณ์ในรายละเอียด

4.2.5 สาขาภาพยนตร์ จัดประชุมหลังค่ายการวิจารณ์ด้วยการชมภาพยนตร์เรื่อง Mary Is Happy, Mary Is Happy ในวันที่ 1 ธันวาคม 2556 ณ โรงภาพยนตร์ House of Rama รอบ 12.00 น. ผู้เข้าอบรมได้เข้าร่วมชมภาพยนตร์ทั้งหมด

สาขาภาพยนตร์ มิได้เปิดเพจพิเศษ แต่ผู้วิจัยมีเว็บไซต์ไทยซีเนม่า และแฟนเพจชื่อเดียวกันนี้ตั้งแต่พ.ศ. 2547 และใช้เป็นพื้นที่ทดลองเพื่อหาข้อพิสูจน์ที่เกี่ยวข้อง

โดยสรุปแล้ว ผู้เข้าอบรมส่วนใหญ่ต่างพึงพอใจที่ได้เข้าอบรมกับโครงการครั้งนี้ แม้ว่าหลาย ๆ จุดอาจจะมีข้อบกพร่องที่ทางโครงการน้อมรับและพร้อมที่จะทำไปแก้ไขอีกที ผู้เข้าอบรมต่างยอมรับกันว่า หลายประเด็นเป็นความรู้ใหม่ที่พวกเขาไม่เคยได้รับจากห้องเรียนมาก่อน โดยเฉพาะในเรื่องการวิจารณ์ข้ามสาขา ผู้เข้าอบรมส่วนหนึ่งหวังว่าทางโครงการจะช่วยเหลือในการสร้างเครือข่ายชมรมคนวิจารณ์ต่อไปในอนาคต

5. การเผยแพร่ผลงาน

5.1 การเผยแพร่โครงการรวม เป็นการเผยแพร่ผลงานในพื้นที่เว็บไซต์ของโครงการ (www.thaicritic.com) และเฟซบุ๊กแฟนเพจ (www.facebook.com/thaicritic) โดยในระยะ 18 เดือนที่ผ่านมา มีการเปลี่ยนแปลงในส่วนของการนำเสนอเนื้อหา ดังต่อไปนี้

5.1.1 เว็บไซต์ของโครงการ เป็นการเปิดพื้นที่ในการนำเสนอข้อมูลการวิจัยของ

โครงการปัจจุบันและโครงการที่ผ่านมา ทั้งในรูปของเอกสารและคลิปวิดีโอ โดยในช่วง 18 เดือนที่ผ่านมาทางโครงการได้ปรับปรุงการนำเสนอเนื้อหาหลายวิธีการ สรุปได้ดังนี้

- บทความและบทวิจารณ์ของศาสตราจารย์ ดร.เจตนา นาควัชระ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ มีจำนวนรวมกันทั้งสิ้น 29 ชิ้น
  - รายงานการเสวนาและข่าวสารจากโครงการ 13 ชิ้น
  - บทวิจารณ์จากบุคคลภายนอก มีจำนวน 10 ชิ้น
- สำหรับสถิติการเข้าชมในช่วง 18 เดือนที่ผ่านมา มีจำนวนผู้เข้าชมเฉลี่ยวันละ 170 ครั้ง ทั้งนี้ผู้เข้าชมได้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นทั้งในส่วนข้อมูลข่าวสารด้านต่าง ๆ อย่างกระตือรือร้นและเข้มข้น(ดูรายละเอียดได้ในภาคผนวก)

5.1.2 เฟซบุ๊กแฟนเพจ (TRF Criticism) มีการปรับปรุงเนื้อหาหลายประการ เช่นเดียวกับเว็บไซต์ โดยเนื้อหาที่นำมาเผยแพร่มีทั้งความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับศิลปะทั้ง 5 สาขาที่ได้มาจากแหล่งอื่น และข่าวสารที่มาจากการเชื่อมโยงกับบทความในเว็บไซต์ของโครงการ ทำให้ข่าวสารบนแฟนเพจมีความคึกคักและหลากหลายมากขึ้น ปัจจุบันมีสมาชิกแฟนเพจ 1,464 คน สมาชิกกว่า 20% อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 25-34 ปี อยู่ในกรุงเทพถึง 69% โดยมีเชียงใหม่อยู่ในลำดับรองลงมา

5.1.3 หนังสือค่ายการวิจารณ์ศิลปะ กำลังอยู่ในช่วงการจัดทำ โดยคัดเลือกผลงานของผู้เข้าอบรมค่ายที่มีฝีมือและมีแว้วว่าจะได้รับการพัฒนาต่อไปได้

5.2 การเผยแพร่ของสาขา

5.2.1. สาขาวรรณศิลป์ ได้เผยแพร่ผลงานสู่สาธารณะรวม 4 ครั้ง ดังนี้

- การเสนอบทความ หัวข้อ “วรรณกรรมออนไลน์ของไทย: โลกวรรณกรรมที่โหยหาการวิจารณ์” ในการประชุมเสนอผลงานทางวิชาการและวิจัย สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ครั้งที่ 7 ในวันพุธที่ 11 กันยายน 2556 เวลา 11.30 – 12.00 น. ณ ห้องประชุมพดด้วง ชั้น 3 อาคาร 1 คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง มีผู้เข้าร่วมประชุม 60 คน โดยผู้ฟังต่างยอมรับกันว่ารายงานที่ผู้วิจัยสาขาวรรณศิลป์นำเสนอเป็นความรู้ใหม่ที่ไม่เคยรับรู้มาก่อน ว่ามีการสร้างและการวิจารณ์วรรณกรรมสื่ออินเทอร์เน็ตได้คึกคักเช่นนี้ โดยบทความชิ้นนี้จะได้รับการเผยแพร่ต่อไปในวารสารรามคำแหง ฉบับมนุษยศาสตร์

- การเสนอบทความ “วรรณกรรมออนไลน์ : สุนทรียศาสตร์ทางวรรณศิลป์ที่เปลี่ยนแปลงไปในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย” ในการประชุมวิชาการ 9th International Conference on Humanities and Social Science 2013 ในวันที่ 14 พฤศจิกายน 2556 เวลา 11.00-12.30 น. ณ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

- การเผยแพร่บทความ “วรรณกรรมออนไลน์ของไทย: โลกวรรณกรรมที่โหยหาการวิจารณ์” (Thai Online Literature: A Yearning for Criticism in a Literacy Community) ใน วารสารรามคำแหง ฉบับมนุษยศาสตร์ ปีที่ 32 ฉบับที่ 2 หน้า 107-124

- การเผยแพร่บทความ “การวิจารณ์ 'วรรณศิลป์' ใน 'ค่ายวิจารณ์ศิลปะ' ใน วารสารวรรณกรรมไทยร่วมสมัย ปรางกุญ ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม – มิถุนายน 2557,

หน้า 170-177

5.2.2. สาขาภาพยนตร์ได้ให้สัมภาษณ์สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส ได้เผยแพร่
ใน

- หัวข้อ “บทวิจารณ์ที่มีผลต่อรายได้หนัง” รายการ ศิลป์สโมสร :
เล่าข่าววันศุกร์ ออกอากาศเมื่อวันที่ 4 เมษายน 2557 เผยแพร่เวลา 10.30 – 11.00 และเผยแพร่ซ้ำใน
วันรุ่งขึ้นที่ 5 เมษายน 2557 เวลา 01.30-02.00

- “ยุคใหม่ของการวิจารณ์ภาพยนตร์ไทย” เผยแพร่ในรายการ
ไทยบันเทิง ไทยพีบีเอส ในวันที่ 2 เมษายน 2557 <http://www.youtube.com/watch?v=9BaIQ1-Z9hl&feature=youtu.be>

6. ข้อสังเกตและนัยที่มีต่อการวิจัย

6.1 องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการวิจัยตลอด 17 ปีที่ผ่านมาของโครงการมีอยู่อย่างมากมายทุก
สาขา ควรได้รับการเผยแพร่สู่สาธารณะมากขึ้น เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาการวิจารณ์ในประเทศไทย
ต่อไป จากการระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการและผู้วิพากษ์งาน (reader) พอจะ
สรุปวิธีการในการเผยแพร่งานสู่สาธารณะได้ 3 รูปแบบได้แก่

- เปิดเผย ลักษณะในการจัดงานเสวนาหรือสัมมนา หรือข้อเขียนหรือสิ่งตีพิมพ์
- ส่งเสริม วัฒนธรรมการวิจารณ์ที่มีอยู่ในสังคมในรูปแบบและลักษณะต่าง ๆ
- ประสาน องค์การต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในระดับต่าง ๆ เท่าที่จะเป็นไปได้

ในการทำงานทั้ง 3 ลักษณะนั้น ไม่จำเป็นจะต้องเกิดขึ้นครบทุกสาขา และอาจจะแยกเป็นหลาย
ระดับ ทั้งนี้ต้องพิจารณาลักษณะปัญหาของการวิจารณ์ในแต่ละสาขาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการจัด
งานสืบไป

6.2 ข้อค้นพบที่เกิดขึ้นของแต่ละสาขาเป็นการเปิดประเด็นที่สามารถนำไปสู่การศึกษาเชิงลึก
มากขึ้นต่อไป การศึกษาของแต่ละสาขาได้พบองค์ความรู้ใหม่ที่ผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขา สามารถนำไป
พัฒนาและขยายไปสู่การศึกษาวิจัยได้ต่อไปไม่จบ ทั้งในแง่การศึกษาเชิงเปรียบเทียบหลายสาขาและ
การศึกษาเชิงลึกเฉพาะสาขา

- ปัจจัยทางสังคมกับความนิยมการเล่าเรื่องในงานวิจารณ์ แม้จะมีกฎการห้ามเล่าเรื่องใน
การวิจารณ์ภาพยนตร์และวรรณศิลป์ แต่ผู้วิจารณ์ส่วนใหญ่ก็ยังคงนิยมการเล่าเรื่องในการวิจารณ์ หาก
นำไปศึกษาต่อ อาจจะได้ข้อค้นพบที่เกี่ยวข้องกับบรรทัดฐานและวัฒนธรรมการเสปศิลปะเฉพาะของไทยที่
แตกต่างจากสังคมอื่น

- บริบททางสังคมกับความนิยมในการใช้เฟซบุ๊กเพื่อการวิจารณ์ จากการศึกษาพบว่าเฟ
ซบุ๊กเริ่มเป็นที่นิยมในปี 2552 เป็นต้นมา ซึ่งน่าจะมีการสำรวจบริบททางสังคมที่มีส่วนสนับสนุนให้เกิด
การใช้พื้นที่นี้กับการนำเสนอข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ในสังคมไทยที่มีได้จำกัดเฉพาะการวิจารณ์เท่านั้น

- วัฒนธรรมความเป็นไทยที่เป็นอุปสรรคต่อการวิจารณ์ อาทิ ความเกรงใจ ระบบ
อุปถัมภ์

ประเด็นต่าง ๆ ข้างต้นเป็นเพียงบางตัวอย่างที่ทำให้แสดงถึงความมั่งคั่งและการเปิดองค์ความรู้ใหม่ที่มีได้เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยในแต่ละสาขาเท่านั้น แต่ยังสร้างคูปองการอีกมากมายต่อการวิจัยในแต่ละสาขานั้นด้วย

6.3 ระเบียบวิธีวิจัยในบางสาขาถือได้ว่าเป็นการเปิดมิติของการศึกษาค้นคว้าและวิจัยรูปแบบใหม่ในสาขานั้น ๆ ซึ่งแต่เดิมไม่มีการศึกษามาก่อนหรือถูกมองข้ามไป แต่ทางโครงการได้ก้าวเข้าไปศึกษาและให้ความสำคัญกับสิ่งเหล่านั้นเป็นครั้งแรก ดังจะเห็นได้จากกรณีศึกษาต่อไปนี้

- การศึกษาในเรื่องวรรณกรรมออนไลน์ ซึ่งไม่เคยมีการศึกษามาก่อนในแวดวงวรรณกรรมและไม่ใช่ที่ทราบว่ามีสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้น

- การวิจัยงานวิจารณ์ภาพยนตร์ของไทยที่แต่เดิมเน้นเฉพาะการศึกษางานวิจารณ์เฉพาะบุคคล (authorship) โดยเฉพาะนักวิจารณ์ที่มีชื่อเสียง มาเป็นการศึกษาองค์รวม ทั้งองค์ประกอบของงานวิจารณ์ บริบทของการวิจารณ์ และนักวิจารณ์ผู้รักสมัครเล่น เป็นต้น

- การตั้งคำถามกับแนวคิดทฤษฎีที่มีรากฐานมาจากทางตะวันตก อาจจะมีใช้สิ่งใหม่ในสังคมโลก ดังจะเห็นได้จากการให้ทุนการวิจัยขององค์กรระหว่างประเทศต่าง ๆ อาทิ โครงการทุนการวิจัยแห่งเอเชีย (Asian Scholarship Foundation) โครงการปัญญาชนสาธารณะแห่ง (Asian Public Intellectuals) หรือการถกเถียงที่เกิดขึ้นในมหาวิทยาลัยในเอเชียหลายแห่ง กับปัญหาที่จะนำแนวคิดตะวันตกมาอธิบายงานศิลปวัฒนธรรมแห่งเอเชียและไทยเพียงอย่างเดียว แต่ดูเหมือนว่าแวดวงวิชาการของไทยยังมิได้ตระหนักให้ความสำคัญในเรื่องนี้มากนัก ผู้วิจัยหลายสาขายามกระตุ้นให้เกิดการถกเถียงนอกกรอบตะวันตก และให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ที่มาจากวิถีแห่งเอเชียและไทยมากขึ้น สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นมิติใหม่ของการศึกษาและวิจัยในไทย ซึ่งผู้วิจัยในแต่ละสาขาก็เสี่ยงที่จะถูกท้าทายและวิพากษ์วิจารณ์เช่นกัน

6.4 การสร้างคนฟังก็เป็นสิ่งจำเป็น นอกจากการสร้างผู้วิจารณ์ที่มีคุณภาพมากขึ้น ทางโครงการพบว่าการสร้างคนฟังก็เป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะในสาขาที่ขาดแคลน ดังนั้นแนวคิดเรื่องการสร้างคนฟังควรจะนำมารวมไว้ในภาคที่ 5 ของโครงการสืบต่อไป

โดยสรุปแล้ว การดำเนินงานวิจัยของทั้ง 5 สาขาได้ได้แสดงให้เห็นพลังทางปัญญาของการวิจารณ์หลายด้าน ซึ่งข้อค้นพบเหล่านั้นเกิดจากการสังสมทางประสบการณ์ของโครงการในเรื่องนี้และการทำงานหนักของผู้วิจัย ทางโครงการหวังว่าจะเป็นองค์ความรู้ที่มีประโยชน์ต่อสังคมต่อไป พร้อมกับสิ่งที่สังคมต้องการให้ทางโครงการช่วยเหลือในการสร้างเครือข่ายการวิจารณ์ ก็จะสร้างคูปองการต่อสังคมการวิจารณ์มากขึ้นเช่นกัน

Reference

James, Nick, 2013. Who Needs Critics? *Sight & Sound* (October 2008). Available at <http://www.bfi.org.uk/sightandsound/feature/49479> accessed 19 July.

ภาคผนวกที่ 1

รายละเอียดในเชิงสถิติของ
เว็บไซต์และแฟนเพจ

**รายงานสถิติการใช้สื่ออินเทอร์เน็ต
รอบ 18 เดือน (15 กันยายน 2555-14 มีนาคม 2557)**

เว็บไซต์ thaicritic.com

เว็บไซต์ thaicritic.com เป็นพื้นที่ในการนำเสนอข้อมูลการวิจัยของโครงการปัจจุบันและโครงการที่ผ่านมาทั้งในรูปของเอกสาร และคลิปวิดีโอ เพื่อให้ผู้ที่สนใจได้ใช้เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าข้อมูล และยังเป็นพื้นที่นำเสนอบทความและบทวิจารณ์ที่เกี่ยวข้องกับศิลปะด้านต่างๆ โดยมี บทวิจารณ์และบทความของศาสตราจารย์ ดร.เจตนา นาควัชระ ที่ปรึกษาอาวุโสโครงการ และโครงการฯยังเปิดให้ผู้สนใจการเขียนวิจารณ์ส่งบทวิจารณ์ให้โครงการคัดเลือกเพื่อเผยแพร่ในเว็บไซต์ thaicritic.com ในช่วงการดำเนินการวิจัย 18 เดือน ของโครงการวิจัย “การวิจารณ์ศิลปะ: รอยต่อระหว่างวัฒนธรรมสื่อสิ่งพิมพ์กับสื่ออินเทอร์เน็ต” โครงการได้เน้นการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารบทความและบทวิจารณ์ศิลปะ ดังนี้

การเผยแพร่ข้อมูล บทวิจารณ์ ข่าวสาร

การเผยแพร่เอกสาร “ค่ายการวิจารณ์ศิลปะ”

1. บทความ ศิลปะส่องทางให้แกกันในวัฒนธรรมไทย
2. บทความ จาก “ศิลปะส่องทางให้แกกัน” สู่ “การวิจารณ์ส่องทางให้แกกัน”
3. บทความ การวิจารณ์ส่องทางให้แกกัน
4. การอภิปราย “ลักษณะของการวิจารณ์ในแต่ละสาขา”
5. การบรรยายเรื่อง “แนวทางการประเมินคุณค่างานศิลปะ: กรณีศึกษารางวัลวรรณกรรมซีไรต์”
6. การบรรยาย การวิจารณ์ในฐานะประสบการณ์: การรับ การครุ่นคิดพินิจนึก การแสดงออก
7. PowerPoint “แนวทางประเมินคุณค่าทางงานวรรณศิลป์: กรณีศึกษารางวัลวรรณกรรมซีไรต์”
8. PowerPoint การวิจารณ์ในฐานะประสบการณ์: การรับ การครุ่นคิดพินิจนึก การแสดงออก

บทความและบทวิจารณ์ของศาสตราจารย์ ดร.เจตนา นาควัชระ

1. “OTHELLO” AT DEMOCRAZY THEATRE: OR THE PITFALL OF REALISM
2. ครุสตุจิตต์ ดุริยประณีต : เส้าหลักแห่งวัฒนธรรมระนาดทุ้ม
3. THEY ROSE TO THE OCCASION: THE BANGKOK PRO MUSICA ORCHESTRA'S FIRST CONCERT IN LONDON

4. WAIT FOR THE “ENCORE”. IT’S OFTEN THE BEST THE ORCHESTRA CAN GIVE
5. SHAKESPEARE’S TIMON OF ATHENS: HOW KILESA DESTROYS AN ENTIRE SOCIETY
6. AN INCREDIBLE LINEAGE: FROM VIENNA TO NEW YORK OVER ONE AND A HALF CENTURY
7. THE STAND-IN WHO STOLE AWAY THE SHOW
8. REUNION IS ONLY FOR SENIOR CITIZENS
9. AT SEVERAL REMOVES FROM SOUTH CAROLINA: PORGY AND BESS IN BERLIN
10. THE CONCERTGEBOUW IS THE REAL THING
11. WITHOUT INBREEDING, THINGS MOVE FASTER
12. AN AMERICAN IN BERLIN DOING AN AMERICAN IN PARIS
13. WHEN SLAPSTICK MEANT SERIOUSNESS
14. THE CONCOCTED BOLLYWOOD SAGA: THE ISRAEL PHILHARMONIC ORCHESTRA ON SANAM LUANG
15. เพราะรักจึงสมัครเข้ามาร่วม: อาเซียนฉบับสามัญชน
16. CONTINUITY IS THE KEY TO SUCCESS : BSO AT 30
17. THE SIAM SOCIETY TRANSFORMING ITSELF INTO A SOCIETY FOR MUSIC LOVERS
18. คำคมที่คลายความคมไปเสียแล้ว: บทเรียนจากเบอร์ลิน
19. เมื่อถูกฉีกออกจากบริบท ตัวบทก็หลงทาง หรือ เมื่อราชันถูกกระทำโดยคณะละครเยอรมัน
20. ฆ่าไม่ตาย – ขำไม่ตาย – ค่าไม่ตาย: ว่าด้วยวงฟิลฮาร์โมนีแห่งลอนดอน
21. เปียโนสี่มือจากอาร์เยนตินาพิชิตเบอร์ลิน: อาร์เกอรีชพบบาเร็นบอยม์
22. ดนตรีเซมเบอร์ที่เบอร์ลิน: เรื่องของผู้ฟัง นักวิจารณ์ไม่เกี่ยว
23. THE BURDEN OF HISTORY. “WOZZECK” IN BERLIN
24. ประสบการณ์ตรงอยู่ที่ไหน: ไปฟังการเสวนาของนักวิจารณ์เยอรมัน
25. ฆ่าไม่ตาย – ขำไม่ตาย – ค่าไม่ตาย: ว่าด้วยวงฟิลฮาร์โมนีแห่งลอนดอน
26. เปียโนสี่มือจากอาร์เยนตินาพิชิตเบอร์ลิน: อาร์เกอรีชพบบาเร็นบอยม์

27. ดนตรีเชมเบอร์ที่เบอร์ลิน: เรื่องของผู้ฟัง นักวิจารณ์ไม่เกี่ยว
28. THE BURDEN OF HISTORY. "WOZZECK" IN BERLIN
29. เรื่องของ "ที่สุด" ที่พิสูจน์ได้ยาก

การเปิดให้บุคคลภายนอกเผยแพร่บทวิจารณ์

1. 'บ้านบี้ม'...ตลกกลืนข้า
2. Wolf Children ยอดคุณแม่ผู้มีลูกเป็นมนุษย์หมาป่า
3. อ่านบทกวีชิงชีไรต์ . . . ไปพร้อม ๆ กับกรรมการ (ปี ๒๕๕๖)
4. 25 ปีของ "ปีศาจโรงละคร"
5. The Phantom of the Opera 25th Anniversary
6. The Phantom of the Opera รอบแรก ณ รัชดาลัย
7. ละครเวทีสิทธิธารณะ ศิลปะของการพายเรือในอ่าง
8. 'สมเภา' จับมือ SIAM COMMUNITY ORCHESTRA กับ BRUCKNER ในลีลา Easy Listening
9. ละครเวที มนต์รักคลองแสนแสบ : เพราะเรื่องบางเรื่อง "บ่งตง" ไม่ได้
10. ได้ฝุ่น : "ทางเลือก ทางรอด" ของละครเวทีการเมืองไทย

สรุปรายงานการเสวนา

1. สรุปประเด็นการเสวนา "ขึ้นเขียง" "Babymime"
2. รายงานย่อการเสวนาในหัวข้อ "จากห้องเรียนศิลปะเข้าสู่ห้องเรียนออนไลน์กับการดำรงอยู่ของการวิจารณ์"
3. ที่ทางและสถานการณ์ปัจจุบันของโรงละครโรงเล็กในกรุงเทพมหานคร

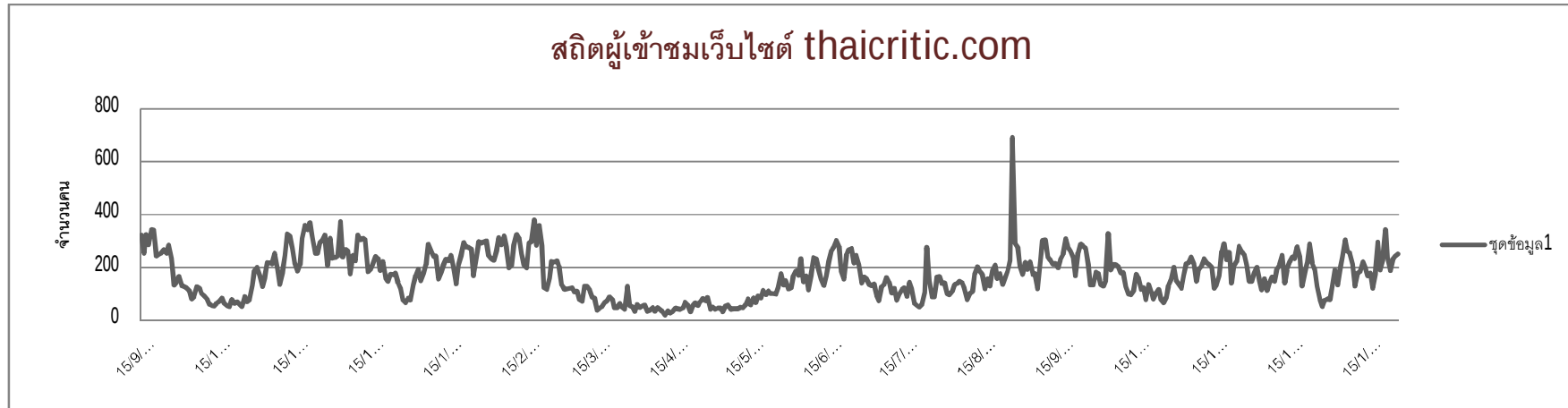
การเสนอข่าวสาร

1. "จากห้องเรียนศิลปะเข้าสู่ห้องเรียนออนไลน์กับการดำรงอยู่ของการวิจารณ์" ของ สาขาทัศนศิลป์
2. "ค่ายการวิจารณ์ศิลปะ" ขาวกิจกรรม "ค่ายการวิจารณ์ศิลปะ มีผู้เข้าชมจำนวน 3,594 ครั้ง และมีผู้ที่สนใจสอบถามข้อมูลและขอใบสมัครในช่องแสดงความคิดเห็นเป็นจำนวนมากที่สุดของเว็บไซต์โครงการฯ

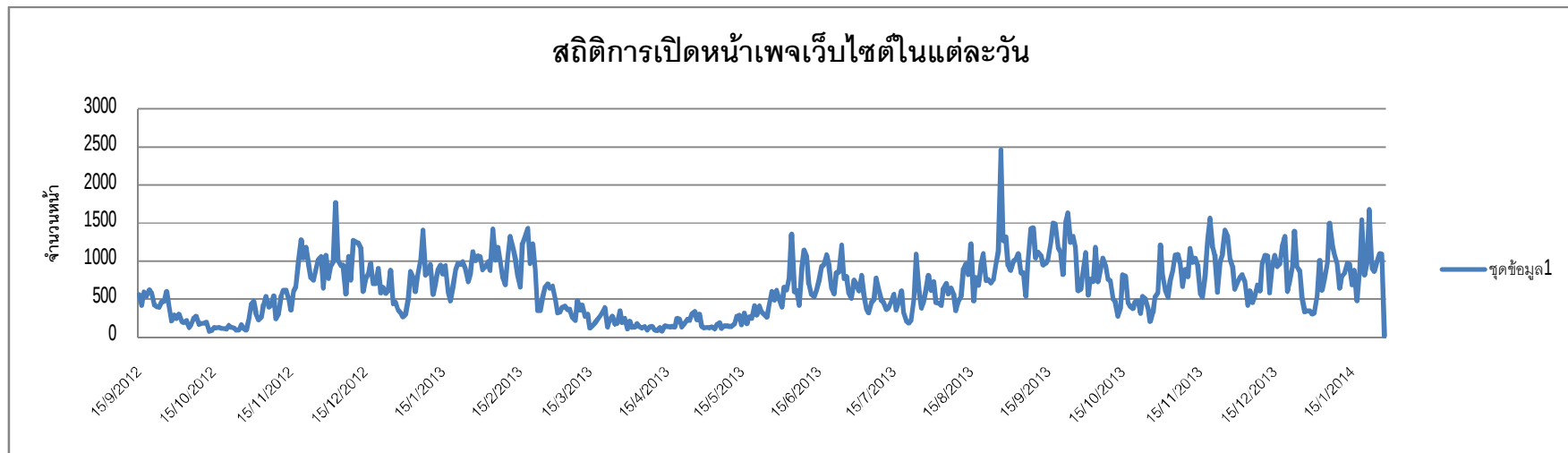
สรุป สถิติการเข้าชมเว็บไซต์ thaicritic.com ในช่วง 18 เดือน (15 กันยายน 2555 - 31 มกราคม

2557) พบว่ามีจำนวนผู้เข้าชมเว็บไซต์โครงการเฉลี่ยวันละ 170 ครั้ง จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นว่ามีผู้เข้าชมเว็บไซต์โครงการสม่ำเสมอ ยกเว้นในช่วงระหว่างวันที่ 1 มีนาคม 2556 ถึง 30 พฤษภาคม 2556 ที่มีจำนวนผู้เข้าชมเว็บไซต์เฉลี่ย 70 ครั้งต่อวัน จำนวนผู้ที่เข้าชมเว็บไซต์กับจำนวนหน้าที่มีการเปิดในแต่ละวันมีความสัมพันธ์กันคือ หากมีผู้เข้าชมเว็บไซต์เป็นจำนวนมากจะมีจำนวนหน้าที่มีการเปิดเพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน (เปรียบเทียบจากภาพที่ 1 และ 2)

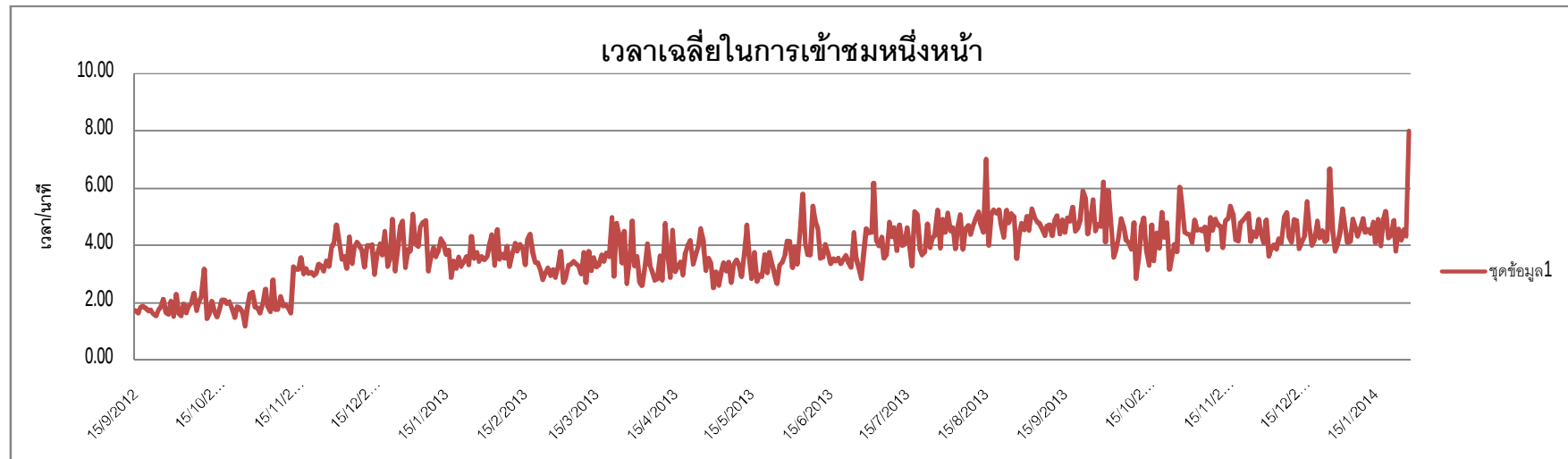
สถิติเวลาที่ใช้ในการชมหน้าเพจหนึ่งหน้านั้นเพิ่มขึ้น เฉลี่ยในช่วง 18 เดือนผู้เข้าชมเว็บไซต์ thaicritic.com ใช้เวลาในการชมต่อหนึ่งหน้าประมาณ 3.38 นาทีต่อหนึ่งหน้า ในช่วง 6 เดือนที่ 1 (15 กันยายน 2555-14 มีนาคม 2556) เวลาเฉลี่ยในการเข้าชม 3.04 นาทีต่อหน้า ช่วง 6 เดือนที่ 2 (15 มีนาคม-14 กันยายน 2556) เฉลี่ยใช้เวลาในการเข้าชม 4.01 นาทีต่อหน้า และในช่วง 6 เดือนที่ 3 (15 กันยายน 2556- 28 กุมภาพันธ์ 2557) เฉลี่ยเวลาในการเข้าชม 4.54 นาทีต่อหน้า การเปรียบเทียบเวลาที่ใช้ในการชมหนึ่งหน้าในช่วง 6 เดือนที่ 3 มีอัตราเพิ่มขึ้นจากช่วง 6 เดือนที่ 1 เฉลี่ย 45% ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ที่เข้าเปิดชมเว็บไซต์ thaicritic.com มีความสนใจข้อมูลในเว็บไซต์เพิ่มมากขึ้น แม้ในช่วงเวลาที่มีจำนวนผู้เข้าชมเว็บไซต์ thaicritic.com ในระดับที่ต่ำ แต่เวลาที่ใช้ในการเข้าชมแต่ละหน้าเพจไม่ได้ลดลงด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าข้อมูล ข่าวสารต่างๆ ที่เผยแพร่ในเว็บไซต์ thaicritic.com เป็นที่สนใจอย่างในเชิงลึกมากขึ้น

ภาพที่ 1 สถิติการเข้าชมเว็บไซต์ thaicritic.com

ภาพที่ 2 สถิติจำนวนการเปิดหน้าเพจในแต่ละวัน

ภาพที่ 3 กราฟแสดงเวลาเฉลี่ยในการเข้าชมหนึ่งหน้า

การมีปฏิสัมพันธ์ของผู้เข้าชมเว็บไซต์ thaicritic.com ผู้เข้าชมเว็บไซต์โครงการทั้งในส่วนที่เป็น สรรนิพนธ์ทวิวิจารณ์ บทบทความ บทความวิจารณ์ รายงานการประชุมสัมมนา ข่าว มีผู้เข้ามาแสดงความ คิดเห็นและสอบถามข้อมูลเพิ่มมากขึ้น ดังตัวอย่าง

กาแสดงความคิดเห็นใน สรรนิพนธ์ทวิวิจารณ์ “ลาวแพนเพลงที่สะท้อนวิญญูณแห่งการต่อสู้ของ ประชาชน”

ความเห็น	
เพิ่มความเห็น	
Watanawadee Promwesh facebook.com/watanawadee.promwesh 49.230.69.122	ส่งมาบน 2014/03/01 ที่ 2:51 pm ชอบเล่นหลังเดียวลาวแพนทางจะเข้ที่อาจารย์ภา อภิวงค์ อาจารย์ระยะดี วิเศษสรการ อาจารย์ทองดี สอนมากคะ มีเทคนิคการเล่นที่มีลูกเล่น ลูกสับดี ท่าดสายสามสาย ใช้สายเอก สายทุ้ม สายลวด ครบและไพเราะทุกสายคะ
Thitaya Somlet facebook.com/thitaya.somlet 69.171.245.7	ส่งมาบน 2013/03/27 ที่ 5:45 pm

การสอบถามข้อมูลในหน้าเพจ สรรนิพนธ์ทวิวิจารณ์ “วิวัฒนาการแห่งจิตรกรรมฝาผนังของไทย”

ความเห็น	
เพิ่มความเห็น	
admin bluewhale2006@gmail.com 58.9.4.124	ส่งมาบน 2014/01/21 ที่ 9:49 am ตอบไปที่ game . Please contact our project at thaicritic@hotmail.com mailto:thaicritic@hotmail.com .
game game.ควิลท์.com/ carlton_geneff@yahoo.de 183.221.186.154	ส่งมาบน 2014/01/17 ที่ 5:57 pm This web site certainly has all the information I wanted concerning this subject and didn't know who to ask.
ขี๊ดที่ขาดเธอ เหมือนจะขาดใจ 27.55.14.219	ส่งมาบน 2012/11/21 ที่ 7:36 am ถูกใจ

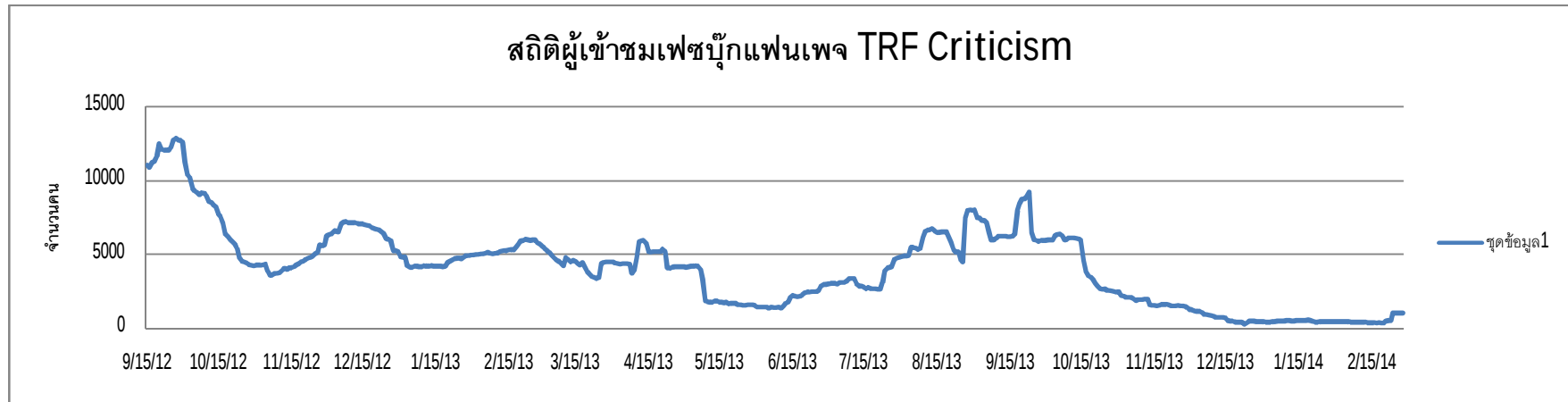
หน้าเพจที่ได้รับความสนใจคือหน้า การเปิดรับสมัครผู้เข้าร่วมกิจกรรม “ค่ายการวิจารณ์ศิลปะ” มีผู้เข้ามาชมและสอบถามข้อมูลการเปิดรับสมัครเป็นจำนวนมาก

เฟซบุ๊กแฟนเพจ TRF Criticism

โครงการฯ ได้ใช้เฟซบุ๊กแฟนเพจ TRF Criticism ในการนำเสนอ ข่าวกิจกรรมของโครงการ ข่าวกิจกรรมในแวดวงศิลปะ และสาระความรู้ที่น่าสนใจ และยังได้เชื่อมต่อข้อมูลบทวิจารณ์ บทความ ข่าว กิจกรรมจากเว็บไซต์โครงการ thaicritic.com มานำเสนอ เนื่องจากเฟซบุ๊กแฟนเพจสามารถที่จะนำเสนอข่าวสารข้อมูลได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวางเช่น การนำเสนอข่าวการเปิดรับสมัครผู้เข้าร่วมกิจกรรม “ค่ายการวิจารณ์ศิลปะ” หรือข่าวการเปิดรับบทวิจารณ์ศิลปะ เพื่อเผยแพร่บนเว็บไซต์ และมี

สถาบันการศึกษา คณะละครที่ฝากข่าวประชาสัมพันธ์กิจกรรมทางด้านศิลปะ

สถิติเฟซบุ๊กแฟนเพจ TRF Criticism จำนวนผู้เข้าชมในช่วง 12 เดือน 15 กันยายน 2555 ถึง 14 กันยายน 2556 มีสถิติผู้เข้าชมหน้าแฟนเพจที่มีจำนวนอย่างสม่ำเสมอ แต่ในช่วงเดือนกันยายน 2556 สถิติผู้เข้าชมหน้าแฟนเพจ TRF Criticism ลดลงเป็นอย่างมาก เนื่องจากหลังจากกิจกรรม “ค่ายการวิจารณ์ศิลปะ” ได้มีการเปิดเฟซบุ๊กกลุ่ม เพื่อเน้นการสร้างเครือข่ายของกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมค่ายการวิจารณ์ศิลปะ มีการเปิดเฟซบุ๊กกลุ่ม “ค่ายการวิจารณ์ศิลปะ” เฟซบุ๊กกลุ่มของสาขาต่างๆ เพื่อใช้ในการเผยแพร่ข่าวสารค่ายการวิจารณ์ศิลปะ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น นอกจากนี้จากสถานการณ์ทางด้านการเมืองที่ไม่สงบตั้งแต่ในช่วงเดือนพฤศจิกายน 2556 จึงทำให้ความสนใจชาววงการเมืองเป็นสำคัญ

ภาพที่ 4 สถิติผู้เข้าชมเฟซบุ๊กแฟนเพจ

สรุป

การใช้สื่ออินเทอร์เน็ตเว็บไซต์ thaicritic.com และ เฟซบุ๊กแฟนเพจ TRF Criticism มีความสัมพันธ์กันโดยเฉพาะในช่วง 12 เดือน (15 กันยายน 2554 – 14 กันยายน 2555) มีการเชื่อมต่อข้อมูลเว็บไซต์กับเฟซบุ๊กแฟนเพจ ช่วง 6 เดือนที่ 2 (15 มีนาคม 2555 - 14 กันยายน 2555) ที่มีการนำข้อมูลจากเว็บไซต์ thaicritic.com มาเผยแพร่ในเฟซบุ๊กแฟนเพจ ซึ่งทำให้มีจำนวนผู้ที่เข้าชมเว็บไซต์ thaicritic.com เพิ่มขึ้น เมื่อเปรียบเทียบสถิติผู้เข้าชมเว็บไซต์ thaicritic.com กับ เฟซบุ๊กแฟนเพจ TRF Criticism สถิติทั้งสองมีแนวโน้มไปทางเดียวกันคือ หากมีจำนวนผู้เข้าชมเฟซบุ๊กแฟนเพจ TRF Criticism เป็นจำนวนมากจะมีผู้เข้าชมเว็บไซต์ thaicritic.com เป็นจำนวนมากเช่นเดียวกัน แต่หากในช่วง 6 เดือนที่ 3 (14 กันยายน 2556 - 29 กุมภาพันธ์ 2557) พบว่าจำนวนผู้เข้าชมเฟซบุ๊กแฟนเพจ TRF Criticism มีจำนวนลดลง แต่หากจำนวนผู้เข้าชมเว็บไซต์ thaicritic.com ยังคงมีผู้เข้าชมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเว็บไซต์ thaicritic.com เป็นที่รู้จักและมีผู้เข้ามาค้นหาข้อมูลใน จำนวนสม่ำเสมอ โดยที่ไม่ต้องมีการเชื่อมต่อข้อมูลไปยังเฟซบุ๊กแฟนเพจ TRF Criticism และการใช้เวลาในการชมแต่ละหน้าที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

แม้ว่าการนำเสนอข่าวในหน้าแฟนเพจเฟซบุ๊กจะได้รับความสนใจน้อยลงในช่วง 6 เดือนที่ 3 เนื่องจากความสนใจส่วนมุ่งที่สถานการณ์การเมืองในประเทศ แต่หากหน้าแฟนเพจเฟซบุ๊กยังคงเป็นพื้นที่ในการนำเสนอข่าวสาร กิจกรรม ข้อมูลในเบื้องต้นที่สำคัญ ซึ่งหากสถานการณ์การเมืองคลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น ผู้ใช้เฟซบุ๊กจึงอาจจะกลับมาให้ความสนใจข่าว กิจกรรม ข้อมูลทางด้านอื่นยิ่งขึ้น